

Міністерство освіти і науки України
 Національний технічний університет
 «Дніпровська політехніка»

Навчально-науковий інститут економіки

Фінансово-економічний факультет

Кафедра обліку і аудиту

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню бакалавра
 (бакалавра, магістра)

студента Кузнецової Аліни Олександрівни
 (ПІБ)

академічної групи 071-17-1
 (шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
 (код і назва спеціальності)

спеціалізації «Облік і аудит»
 (назва спеціалізації)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»
 (офіційна назва)

на тему: «Облік і аудит розрахунків з дебіторами та кредиторами (на прикладі
 ТОВ «Екографіка»»
 (назва за наказом ректора)

	Прізвище, ініціали	Оцінка	Підпис
Керівник роботи	Терещенко М.К.		
Рецензент	Маркін В.Ю.		
Нормоконтроль	Терещенко М.К.		

Дніпро

2021

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри

обліку та аудитуПашкевич М.С.

(прізвище, ініціали)

«__» _____ року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеню роботи ступеню бакалавра

(бакалавра, магістра)

Студенту Кузнецовій А.О. академічної групи 071-17-1

(прізвище та ініціали)

(шифр)

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

(код і назва спеціальності)

спеціалізації «Облік і аудит»

(назва спеціалізації)

за освітньо-професійною програмою «Облік і аудит»

(офіційна назва)

на тему:

«Облік і аудит розрахунків з дебіторами та кредиторами (на прикладі
ТОВ «Екографіка»»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від _____
 № _____

Розділ	Зміст	Термін
1	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЕКОГРАФІКА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
2	ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕКОГРАФІКА»	
3	АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕКОГРАФІКА»	

Завдання видано

(підпис керівника)

Терещенко М.К.

(прізвище, ініціали)

Дата видачі _____.

Дата подання до екзаменаційної комісії _____

Прийнято до виконання

(підпис)

Кузнецова А.О.

(прізвище, ініціали)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка: 103 с., 3 рис., 24 табл., 2 додатки, 41 джерело.

ОБЛІК, АУДИТ, РОЗРАХУНКИ, ДЕБІТОРИ, КРЕДИТОРИ, КОЕФІЦІЄНТ ОБОРОТНОСТІ, ТРИВАЛІСТЬ ОБОРОТУ, ЗАЛІК ВЗАЄМНИХ ВИМОГ, АКТ ЗВІРКИ ВЗАЄМОРОЗРАХУНКІВ, УГОДА.

Об'єкт розроблення – операції за розрахунками з дебіторами та кредиторами, що виникають в ході господарської діяльності ТОВ «Екографіка».

Мета роботи – теоретичне узагальнення методологічних та методичних аспектів обліку і аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами, надання повної та неупередженої інформації про облік і аудит цих розрахунків.

Визначені особливості функціонування підприємства ТОВ «Екографіка» в сучасних умовах господарювання. Наведена характеристика підприємства. Проаналізовано фінансовий стан товариства за допомогою фінансової звітності. Зроблений аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві, розраховані та проаналізовані коефіцієнти оборотності і коефіцієнти ліквідності. Розглянуто облік розрахунків з дебіторами та кредиторами в умовах підприємства. Уточнено визначення понять «дебіторська заборгованість» та «зобов'язання», досліджено види дебіторської і кредиторської заборгованостей та їх нормативно-правове регулювання. Проаналізовано документальне оформлення операцій дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємстві, синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами. Для удосконалення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами розроблена та запропонована форма акту звірення розрахунків ТОВ «Екографіка» та угода про залік зустрічних однорідних вимог. На підставі огляду нормативної та спеціальної літератури, визначено мета, завдання та джерела аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей. Удосконалено методику внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості шляхом розробки тестів в і

робочої програми ТОВ «Екографіка». Проведено апробацію розробленої програми аудиту дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка», розроблені робочі аудиторські документи.

Практична значимість кваліфікаційної роботи полягає в тому, що рекомендації з удосконалення обліку і аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами, які наведені у роботі, мають реальний характер, застосування на досліджуємому підприємстві та можуть бути використані на підприємствах, які займаються аналогічною діяльністю відповідно до сучасних умов господарювання. Отримані результати спрямовані на підвищення достовірності, оперативності та аналітичності обліку підприємства.

ЗМІСТ

ВСТУП	11
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «ЕКОГРАФІКА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	14
1.1 Характеристика діяльності підприємства	14
1.2 Фінансовий аналіз діяльності ТОВ «Екографіка»	18
1.3 Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка»	27
1.4 Аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка»	33
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕКОГРАФІКА»	41
2.1 Визначення, види дебіторської і кредиторської заборгованостей та їх нормативно-правове регулювання	41
2.2 Документальне оформлення операцій дебіторської та кредиторської заборгованостей	46
2.3 Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами	50
2.4 Напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами	61
Висновки до розділу 2	71
РОЗДІЛ 3. АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕКОГРАФІКА»	73
3.1 Мета, завдання та джерела аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей	73
3.2 Програма аудиту розрахунків з дебіторами	75
3.3 Програма аудиту розрахунків з кредиторами	79
3.4 Напрями вдосконалення аудиту розрахунків	84
Висновки до розділу 3	89

	10
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

В умовах кризи неплатежів в Україні для нормального функціонування всіх ланок народного господарства необхідно, щоб підприємці мали достовірну інформацію про фінансовий стан будь-якого підприємства, в частковості, про стан дебіторсько-кредиторської заборгованості, про законність і підтвердженість господарських операцій, в результаті яких вона виникла.

Кредиторська заборгованість – це борги самого підприємства. Виникає вона у результаті залучення коштів інших організацій, підприємств і фізичних осіб, а також по всіх видах платежів у бюджет, у позабюджетні й інші фонди.

Кредиторська заборгованість у певній мірі корисна для підприємства, тому, що дозволяє одержати в тимчасове користування кошти приналежні іншим організаціям. Це сприяє тимчасовому поліпшенню фінансового стану, але за умови ефективного їх використання й своєчасного повернення. Якщо ці умови не виконуються, може виникнути прострочена заборгованість кредиторам, що в кінцевому підсумку призведе до погіршення фінансового стану підприємства. Наявність її говорить про неплатоспроможність підприємства й підриває його авторитет серед покупців і замовників, а у деяких випадках веде до штрафних санкцій і зниженню рейтингу підприємства серед конкурентів.

Дебіторська заборгованість є важливою частиною активів суб'єктів господарювання і як реальний актив, грає досить важливу роль у сфері підприємницької діяльності. Наявна низька платоспроможність підприємств викликає ріст достатніх обсягів дебіторської заборгованості на балансах виробників. Подекуди, виникають ситуації, коли по тим або інших причинах підприємство не може стягнути борги з контрагентів. Дебіторська заборгованість «зависає» на довгі місяці, а іноді навіть і роки. Ріст дебіторської заборгованості погіршує фінансовий стан підприємств, а іноді приводить і до банкрутства.

Погашення кредиторської заборгованості в одних організаціях є погашенням дебіторської заборгованості в інших організаціях. Тому ліквідація кредиторських заборгованостей має велике значення, оскільки зменшення коштів у сфері розрахунків і прискорення останніх сприяють прискоренню оборотності оборотних коштів.

Отже, правильна організація обліку і аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості на сьогодні є найважливішою проблемою, вирішення якої сприятиме поліпшенню фінансового стану господарюючих суб'єктів.

Об'єкт дослідження – операції за розрахунками з дебіторами та кредиторами, що виникають в ході господарської діяльності ТОВ «Екографіка».

Предмет дослідження – питання організації та методики обліку і аудиту операцій з розрахунків з дебіторами та кредиторами на підприємстві.

Мета роботи – теоретичне узагальнення методологічних та методичних аспектів обліку і аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами, надання повної та неупередженої інформації про облік і аудит цих розрахунків.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання:

- визначити особливості функціонування підприємства ТОВ «Екографіка» в сучасних умовах господарювання;
- проаналізувати фінансовий стан товариства за допомогою фінансової звітності;
- зробити аналіз дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві, розрахувати та проаналізувати коефіцієнти оборотності і коефіцієнти ліквідності;
- розглянути облік розрахунків з дебіторами та кредиторами в умовах підприємства, дослідити види дебіторської і кредиторської заборгованостей та їх нормативно-правове регулювання;

- проаналізувати документальне оформлення операцій дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємстві, синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами;

- запропонувати шляхи удосконалення обліку і аудиту розрахунків з дебіторами та кредиторами.

Для вирішення поставлених завдань використано як загальнонаукові методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, абстрагування, конкретизація), так і емпіричні (документування, розрахунково-аналітичні та балансово-звітні прийоми). Окрім того, застосовано методи теоретичного узагальнення і порівняння – для розкриття економічного змісту дебіторської та кредиторської заборгованості; комплексного і системного підходів – для дослідження якості обліку заборгованості та розроблення методичного підходу до класифікації в системі управління підприємством; методи формалізації – для розробки концептуальних основ обліку і аудиту заборгованості в системі управління підприємством; абстрактно-логічні – для формулювання теоретичних висновків і узагальнень.

При виконанні кваліфікаційної роботи бакалавра були використані законодавчі і нормативні документи, Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, МСФЗ, МСА, підручники вітчизняних та закордонних авторів, праці вітчизняних науковців, інші законодавчі та нормативно-правові акти, що регламентують облік та аудит дебіторсько-кредиторської заборгованості, ресурси глобальної мережі Інтернет для отримання актуальної інформації щодо обліку та аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості.

Розділ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТОВ «ЕКОГРАФІКА» В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

1.1 Характеристика діяльності підприємства

Три чверті інформації людина сприймає очима, тому якісна поліграфія – запорука успіху реалізації друкованої та іміджевої продукції, а також будь-якого упакованого товару.

Характеристика поліграфічного ринку України:

- висока соціальна значимість ринку;
- скорочення числа державних друкарень;
- на ринку переважають невеликі підприємства, які надають вузькоспеціалізовані послуги;
- росте число учасників ринку, які працюють в нових форматах - цифровому і «гібридному»;
- висока конкуренція;
- підприємства намагаються відстежувати технологічні нововведення в галузі, модернізувати своє виробництво і виготовляти власний друкований продукт;
- мультитехнологічність поліграфічних підприємств;
- в останні роки спостерігається зростання обсягу виробництва друкованої упаковки і рекламної продукції.

ТОВ «Екографіка» засновано у 2011 році. Розташоване підприємство за адресою: 49005, Дніпропетровська обл., місто Дніпро, Жовтневий район, вул. Симферопольська, будинок 21, кімната 14.

У своїй діяльності підприємство керується законом України «Про господарські товариства» [1], Господарським кодексом України [2] та іншими законодавчими актами України, а також статутом підприємства.

Персонал досліджуваного підприємства ТОВ «Екографіка» становить 11 осіб: директор товариства, начальник ділянки зовнішньої реклами, менеджер з постачання, менеджер з реклами, дизайнер промислових виробів і об'єктів,

художник-оформлювач, два макетники художніх макетів, юрист, інженер технолог, водій.

За допомогою найсучаснішого обладнання, ТОВ «Екографіка» виконує друк каталогів, журналів, блокнотів, буклетів, виготовляє блокноти і рекламну продукцію.

Основні види послуг, що надаються ТОВ «Екографіка»:

- друк журналів, газет, книг;
- випуск буклетів (буклет являє собою один лист, на який наноситься текст з ілюстраціями, що складається в кілька разів);
- випуск брошур (це продукт, що складається більш ніж з чотирьох сторінок і містить певну текстову і графічну інформацію; скріплення сторінок між собою проводиться за допомогою клею, скріпок, пружин);
- друк листівок (листівка – зазвичай це один аркуш формату А5 або А4, що містить інформацію з обох сторін або ж тільки однієї);
- створення папок (це виріб, виготовлений або з картону, або з полімеру, призначене для зберігання невеликого обсягу паперу; на папку наноситься необхідна інформація, наприклад, логотип фірми замовника, рекламний текст, малюнки та ін.);
- випуск етикеток (етикетки зазвичай виготовляються на спеціальному папері та призначені для подальшого наклеювання на певний об'єкт; в класичному варіанті вона містить інформацію про конкретний продукт);
- виготовлення календарів (календар для певної компанії, що містить її фірмове найменування, логотип тощо);
- виробництво візиток (візитна картка - це лист невеликого розміру з щільного паперу/картону, на якому друкується коротка інформація про людину/організації та контактні дані);
- друк на аркушах форматом А1 і А2.

Додаткові послуги ТОВ «Екографіка»:

- переплетення;

- сканування;
- ламінування;
- розробка дизайну фірмового логотипу;
- розробка запрошень, вітальних листівок та ін.;
- випуск ділової поліграфії (наприклад, конверти, блокноти, бланки, квитанції, бюлетені та ін.);
- друк методичних і навчальних матеріалів;
- тиснення на папері;
- друк на футболках, гуртках;
- виготовлення сувенірів та ін.

Друковані матеріали тиражуються невеликими партіями, за допомогою копіювальних апаратів, або у великих кількостях, використовуючи різнограф. Можливість випуску товару в невеликому обсязі цікавлять контрагентів ТОВ «Екографіка» - численних малих підприємців при замовленні рекламної продукції.

Офсетний друк, обладнанням для якого забезпечено підприємство, відрізняється швидкістю виконання великих обсягів роботи, високою якістю отриманої продукції і розумною вартістю.

При необхідності підприємство не тільки віддруковує продукцію, але і прошиває її декількома способами. Популярною послугою ТОВ «Екографіка» є виготовлення блокнотів по макету замовника. Блокноти є одним з найбільш поширених та ефективних способів формування іміджу підприємств та організацій.

Упаковка при реалізації продукції має велике значення. ТОВ «Екографіка» виконує повнокольоровий друк і обрізку упаковок різного типу. При необхідності розробляє оригінальну модель тари для продукції, яка приверне увагу покупців своєю новизною. Друк заготовок для упаковки виконується на крейдованому картоні, з якого виробляють надійну, зручну і естетичну тару.

Конкурентні переваги ТОВ «Екографіка»:

- виконання послуги в строк;
- надання можливості надання послуги за більш короткий термін;
- широкий спектр послуг;
- надання унікальних послуг (наприклад, ефектна рекламна, етикеточний і пакувальна продукція; використання ефекту металізації; об'ємні зображення; ароматична поліграфія);
- сучасне і якісне обладнання;
- власний інформативний веб-сайт, сторінки в соціальних мережах;
- прийом оплати різними способами;
- продумана програма лояльності;
- кваліфіковане обслуговування;
- можливість друку продукції невеликими тиражами;
- розумні ціни;
- висока якість готової продукції.

Потенційні споживачі поліграфічних послуг ТОВ «Екографіка»:

- комерційні організації, яким потрібна рекламна продукція, бланки, формуляри, бюлетені, етикетки, упаковка та ін.;
- некомерційні організації (наприклад, благодійні), яким також потрібні рекламні буклети, брошури, папки, блокноти, календарі та ін. продукція;
- фізичні особи;
- школи, вищі і середні професійні навчальні заклади тощо, які потребують виданні посібників, підручників, методичок та ін.

Директор ТОВ «Екографіка» вирішує усі питання діяльності товариства. Оскільки підприємству дається право самостійно приймати рішення про встановлення облікової політики виходячи з особливостей своєї господарської діяльності та керуючись основними принципами бухгалтерського обліку і фінансової звітності, існує наказ про облікову політику підприємства.

ТОВ «Екографіка» отримує стабільний прибуток, здійснює оперативний та бухгалтерський облік результатів своєї діяльності, веде податковий і статистичний облік та несе відповідальність за достовірність бухгалтерської

звітності. Товариство платить податки та інші платежі до бюджету згідно з чинним законодавством.

Порядок ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової та статистичної звітності визначається чинним законодавством.

Основними законодавчими актами щодо організації бухгалтерського обліку, якими керується ТОВ «Екографіка», є закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [3] та Положення (стандарти) бухгалтерського обліку в Україні.

1.2 Фінансовий аналіз діяльності ТОВ «Екографіка»

Основною метою фінансового аналізу є одержання ключових, найбільш інформативних параметрів, що дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутку і збитку, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках з дебіторами і кредиторами.

Аналіз проводиться з використанням наступних основних методів:

- горизонтального – порівняння кожної позиції балансу або іншої форми звітності з даними попереднього періоду;
- вертикального – визначення структури балансу або іншої форми звітності, впливу кожної позиції на результат у цілому;
- трендового – аналіз показника за ряд років і визначення тренда за допомогою математичної обробки ряду динаміки.

Аналіз може вестися як по абсолютним, так і за відносними показниками. Особливе значення має розрахунок відносних показників ліквідності і ринкової стійкості, а також рентабельності підприємства [4].

Фінансовий аналіз підприємства включає наступні різновиди:

- попередня (загальна) оцінка фінансового стану підприємства;
- аналіз платоспроможності і фінансової стійкості підприємства;
- аналіз кредитоспроможності підприємства і ліквідності його балансу;
- аналіз оборотності оборотних активів;

- аналіз фінансових результатів підприємства і їхнє використання.

На основі даних балансу ТОВ «Екографіка» і звіту про фінансові результати за 2019-2020 роки виконано аналіз показників, що характеризують основні фінансові результати підприємства.

Отримані показники структурних змін (графа 7) дають можливість виявити, за рахунок яких джерел мінялися активи підприємства.

Фінансовий стан підприємства характеризує розміщення і використання засобів підприємства. Воно обумовлено ступенем виконання фінансового плану і мірою поповнення власних засобів за рахунок прибутку й інших джерел, якщо вони передбачені планом, а також швидкістю обороту виробничих фондів і особливо оборотних коштів. Оскільки виконання за 2019 фінансового плану в основному залежить від результатів виробничої діяльності, то можна сказати, що фінансовий стан, обумовлений усією сукупністю господарських факторів, є найбільш узагальнюючим показником. Виявляється фінансовий стан у платоспроможності підприємств, у здатності вчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників, техніки і матеріалів відповідно до господарських договорів, повертати кредити, виплачувати заробітну плату робітникам та службовцям, вносити платежі в бюджет [5].

У таблиці 1.1 наведений порівняльний аналіз структури статей балансу ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки.

Проведений аналіз балансу дозволяє зробити наступні висновки:

- загальна сума активів підприємства збільшилася;
- збільшення загальної суми активів відбулося за рахунок зростання залишків запасів;
- сума оборотних активів збільшилася на 142,5 тис.грн (це відбулося головним чином за рахунок значного збільшення вартості запасів, які були придбані підприємством для здійснення своєї діяльності – на 109,5 тис.грн).

Таблиця 1.1

**Порівняльний аналіз структури статей балансу ТОВ «Екографіка»
за 2019-2020 роки**

Стаття балансу	2019 рік		2020 рік		Відхилення, ±		Тем- пи росту, %
	тис.грн	пито- ма вага, %	тис.грн	пито- ма вага, %	абсо- лютне, тис.грн	за струк- турою, %	
1	2	3	4	5	6	7	8
Актив							
I Необоротні активи							
Основні засоби	39,9	13,45	24,9	5,87	-15,0	-7,58	62
Усього по розділу I	39,9	13,45	24,9	5,87	-15,0	-7,58	62
II Оборотні активи							
Запаси	125,4	42,26	234,9	55,37	+109,5	+13,11	187
Дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги)	38,6	13,01	46,7	11,01	+8,1	-2,00	121
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	12,5	4,21	19,2	4,53	+6,7	+0,31	154
Грошові кошти	10,4	3,51	11,9	2,81	+1,5	-0,70	114
Інша поточна дебіторська заборгованість	60,1	20,26	72,7	17,14	+12,6	-3,12	121
Усього по розділу II	256,8	86,55	399,3	94,13	+142,5	+7,58	155
Баланс	296,7	100,00	424,2	100,00	+127,5	-	143
Пасив							
I Власний капітал							
Нерозподілений прибуток	40,0	13,48	110,3	26,00	+70,3	+12,52	276
Усього по розділу I	80,0	26,96	150,3	35,43	-70,3	+8,47	188
IV Поточні зобов'язання							
Кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги)	120,3	40,55	166,0	39,13	+45,7	-1,41	138

Продовж. табл. 1.1

1	2	3	4	5	6	7	8
IV Поточні зобов'язання							
Кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги)	120,3	40,55	166,0	39,13	+45,7	-1,41	138
Поточні зобов'язання за розрахунками:							
- з бюджетом;	0,1	0,03	0,2	0,05	+0,1	+0,01	200
- зі страхування;	0,2	0,07	0,4	0,09	+0,2	+0,03	200
- з оплати праці	0,5	0,17	0,9	0,21	+0,4	+0,04	180
Інші поточні зобов'язання	95,6	32,22	106,4	25,08	+10,8	-7,14	111
Усього по розділі IV	216,7	73,04	273,9	64,57	+57,2	-8,47	126
Баланс	296,7	100,00	424,2	100,00	+127,5	-	143

Необхідно відзначити, що на фоні значного збільшення оборотних активів величина короткострокової заборгованості також збільшилася на 57,2 тис.грн. Це збільшення відбулося за рахунок кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги), тобто за рахунок заборгованості постачальникам на 45,7 тис.грн.

Технологія вертикального аналізу полягає в тому, що загальну суму активів підприємства приймають, рівної 100% і кожен статтю фінансового звіту представляють у виді процентної частки від прийнятого базового значення [6].

Дані вертикального аналізу балансу ТОВ «Екографіка» дозволяють зробити висновок про структуру балансу в сучасний момент, а також проаналізувати динаміку цієї структури.

Частка оборотних коштів складає практично всю частину його активів 86,55% у 2019 році та 94,13% у 2020 році.

Частка основних засобів дуже сильно зменшилася майже вдвічі через знос обладнання підприємства.

Найбільшу питому вагу в пасиві підприємства займає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги ТОВ «Екографіка» – 40,55% у 2019 році та 39,13% у 2020 році.

За звітний рік відбулось також незначне збільшення по усім поточним зобов'язанням за розрахунками – з бюджетом, зі страхування та з оплати праці. Інші поточні зобов'язання становлять 32,22% і 25,08% від валюти балансу відповідно у 2019 і 2020 роках. Частка загальної суми поточних зобов'язань зменшилась на 8,47% в порівнянні з минулим роком за рахунок скорочення питомої ваги інших поточних зобов'язань в валюті балансу.

Фінансовий стан підприємства в короткостроковій перспективі оцінюється показниками ліквідності та платоспроможності, які характеризують можливість своєчасного й повного здійснення розрахунків по короткострокових зобов'язаннях перед контрагентами [7].

Аналіз платоспроможності й ліквідності важливий не тільки для підприємства, але й для зовнішніх інвесторів.

Під платоспроможністю підприємства розуміється наявність у підприємства коштів та їх еквівалентів у кількості, достатньому для розрахунків по кредиторській заборгованості, яка потребує негайного погашення.

Поняття платоспроможності та ліквідності дуже близькі. Проте, між ними існують певні відмінності. Поняття ліквідності більш ємне. Від ступеня ліквідності балансу залежить платоспроможність підприємства. У той же час ліквідність характеризує не тільки поточний а й перспективний стан активів.

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань. Від ліквідності балансу варто відрізнити ліквідність активів, що визначається як величина, зворотна часу, необхідному для перетворення їх у грошові кошти. Чим менше час, який потрібен, щоб даний вид активу був переведений у грошову форму, тим вище його ліквідність [8].

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні активів, згрупованих по ступеню їх ліквідності й розташованих у порядку убутання ліквідності, з

зобов'язаннями по пасиву, згрупованими по строках їх погашення й розташованими в порядку зростання таких строків.

Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо дотримуються наступні нерівності – $A1 \geq П1$, $A2 \geq П2$, $A3 \geq П3$, $A4 \leq П4$:

- $A1$ – найбільш ліквідні активи – готівка і короткострокові фінансові вкладення, тис.грн;

- $A2$ – швидко реалізовані активи – готова продукція, товари відвантажені і дебіторська заборгованість, тис.грн;

- $A3$ – повільно реалізовані активи – виробничі запаси і незавершене виробництво, тис.грн;

- $A4$ – важко реалізовані активи – основні засоби, нематеріальні активи, довгострокові фінансові вкладення, інші необоротні активи, тис.грн;

- $П1$ – найбільш термінові зобов'язання – кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги, тис.грн;

- $П2$ – короткострокові пасиви – короткострокові кредити банку, тис.грн;

- $П3$ – довгострокові пасиви – довгострокові кредити банку і позики, тис.грн;

- $П4$ – постійні пасиви – власний капітал, який знаходиться в розпорядженні підприємства, тис.грн.

Для визначення ліквідності балансу необхідно зіставити підсумки наведених груп по активу й пасиву. Для виконання відповідних розрахунків використовуються дані балансу ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки (додаток А). Аналіз ліквідності балансу підприємства за два роки наведений у таблиці 1.2.

Якщо виконуються перші три нерівності в цій системі, то буде виконуватись і четверта нерівність. Тому важливо зіставити підсумки перших трьох груп по активу й пасиву. Іншими словами, при розрахунку оцінки ліквідності балансу в розрахунок приймаються оборотні активи підприємства та притягнуті джерела фінансування [9].

Таблиця 1.2

**Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Екографіка» за
2019-2020 роки**

Ак- тив	На 01.01.2020	На 01.01.2021	Па- сив	На 01.01.2020	На 01.01.202 1	Платіжний надлишок або нестача, ±	
						у 2019 році	у 2020 році
A1	10,4	11,9	П1	120,3	166,0	-109,9	-154,1
A2	236,6	373,5	П2	96,4	107,9	+140,2	+265,6
A3	9,8	13,9	П3	-	-	+9,8	+13,9
A4	39,9	24,9	П4	80,00	150,3	-40,1	-125,4
Ба- ланс	296,7	424,2	Ба- ланс	296,7	424,2	-	-

У випадку, якщо одна або кілька нерівностей системи мають протилежний знак від зафіксованого в оптимальному варіанті, ліквідність балансу в більшій або меншій ступені відрізняється від абсолютної. При цьому недолік коштів по одній групі активів компенсується їхнім надлишком по іншій групі у вартісній оцінці.

Зіставлення підсумків першої групи по активу й пасиву, тобто А1 і П1, відображає співвідношення поточних платежів і надходжень. Порівняння другої групи по активу й пасиву (А2 і П2) показує тенденцію збільшення або зменшення поточної ліквідності в недалекому майбутньому. Зіставлення підсумків по активу й пасиву для третьої й четвертої груп відображає співвідношення платежів і надходжень у відносно віддаленому майбутньому [9].

Результати розрахунків по аналізованому підприємству показують, що зіставлення підсумків груп по активу й пасиву має такий вигляд:

- на початок 2020 року - (А1 < П1, А2 > П2, А3 > П3, А4 < П4);
- на кінець 2020 року - (А1 < П1, А2 > П2, А3 > П3, А4 < П4).

Як видно, і на початок, і на кінець року спостерігається нестача найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань (А1 < П1). Оскільки ця нестача становить достатньо велику суму (відповідно

-109,9 тис.грн та -154,1 тис.грн на початок і на кінець року), то така ситуація є загрозовою для ТОВ «Екографіка». Підприємству необхідно контролювати ситуацію, щоб ліквідувати нестачу найбільш ліквідних активів, необхідних для покриття найбільш термінових зобов'язань.

Як на початок так і на кінець аналізованого періоду виконуються друга, третя та четверта умови абсолютно ліквідного балансу ($A2 > П2$, $A3 > П3$ та $A2 < П2$). Платіжний надлишок по другій та третій групам на кінець періоду збільшився. Це свідчить про покращення фінансового стану підприємства та достатність коштів для погашення термінової заборгованості.

Аналіз, проведений за запропонованою схемою, є наближеним. Більше детальним є аналіз ліквідності за допомогою фінансових коефіцієнтів. Крім того, такий підхід до аналізу ліквідності на практиці використовується набагато частіше. Отже, аналіз ліквідності передбачає не тільки складання балансу ліквідності, а і розрахунок та аналіз основних показників ліквідності.

Ліквідність балансу характеризується трьома показниками:

- коефіцієнтом загальної (поточної) ліквідності;
- коефіцієнтом швидкої ліквідності (проміжної ліквідності);
- коефіцієнт абсолютної ліквідності (грошової платоспроможності).

В таблиці 1.3 наведений аналіз показників ліквідності ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки.

Коефіцієнт загальної (поточної) ліквідності показує, в якій ступені поточні активи покривають поточні зобов'язання. У 2019 році цей коефіцієнт був в межах оптимального значення. У 2020 році він збільшився на 0,27 част.од. і склав на кінець року 1,46 част.од. Це свідчить, що у минулому і поточному році оборотного капіталу було достатньо для погашення короткострокових зобов'язань. А отже, відбулося покращення фінансово-господарської діяльності підприємства. Якщо аналізувати діяльність підприємства по цьому показнику, то можна зробити висновок, що підприємство є ліквідним, оскільки цей коефіцієнт і на початок, і на кінець звітного року знаходиться в межах оптимального значення.

Таблиця 1.3

Аналіз показників ліквідності ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки

Показник	Формула розрахунку	Оптимальне значення [10]	За 2019 рік	За 2020 рік	Відхилення, ±
Коефіцієнт загальної (поточної), ліквідності, част.од.	$\frac{\text{рядок 1195 форма 1}}{\text{рядок 1695 форма 1}}$	1,0-2,0	1,19	1,46	+0,27
Коефіцієнт швидкої ліквідності (проміжної ліквідності або платоспроможності), част.од.	$\frac{\text{форма 1 } (\sum \text{ рядків 1125} \div \text{1160})}{\text{рядок 1695 форма 1}}$	0,7÷0,8	0,513	0,506	-0,007
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (грошової платоспроможності), част.од.	$\frac{(\sum \text{ рядків 1160} \div \text{1165}) \text{ форма 1}}{\text{рядок 1695 форма 1}}$	0,2÷0,35	0,048	0,043	-0,005
Чистий оборотний капітал, тис.грн	(рядок 1195 – рядок 1695) форма 1	>0	40,1	125,4	+85,3

Коефіцієнт швидкої (проміжної) ліквідності свідчить у 2019 році нижче оптимального значення. Впродовж 2020 року цей коефіцієнт знизився на 0,007 част.од. Це свідчить, що на 1 грн поточної заборгованості, ТОВ «Екографіка» має 0,513 грн у 2019 році та 0,506 грн у 2020 році активів. Тобто у підприємства недостатньо власних оборотних коштів для продовження господарської діяльності.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності свідчить, що негайно можуть бути погашені 4,8% поточних зобов'язань у 2019 році та 4,3% поточних зобов'язань у 2020 році. Це зовнішній показник платоспроможності ТОВ «Екографіка». Його значення має тенденцію до зменшення за рахунок збільшення поточних зобов'язань підприємства на 57,2 тис.грн (див. табл. 1.1) у звітному періоді.

Якщо аналізувати діяльність підприємства по коефіцієнту абсолютної ліквідності, то можна зробити висновок, що підприємство є неліквідним, оскільки цей коефіцієнт низький.

Величина чистого оборотного капіталу у 2020 році позитивна, це означає можливість погашення поточних зобов'язань підприємства його оборотними коштами. За даними таблиці видно, що величина чистого оборотного капіталу за звітний період збільшилась на 85,3 тис.грн (сума оборотних активів була більше суми поточних зобов'язань). Збільшення чистого оборотного капіталу пов'язано з впливом двох факторів – зростанням оборотних активів на 142,5 тис.грн та ростом короткострокових зобов'язань на 57,2 тис.грн.

1.3 Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка»

Основним джерелом інформації про фінансовий стан суб'єктів господарювання є фінансова звітність - форма 1м «Баланс» та форма 2м «Звіт про фінансові результати» (додаток А). На загальні показники фінансового стану впливає дебіторська заборгованість підприємства, яка входить до складу оборотних активів. Розглядаючи фінансовий стан підприємства, доцільно вивчати динаміку, склад, структуру, а також причини, строки існування і

давності створення дебіторської заборгованості. При її дослідженні необхідно керуватися Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [11], у якому визначено методологічні засади формування бухгалтерського обліку та розкриття у фінансовій звітності інформації про дебіторську заборгованість.

Аналіз і оцінка оборотних активів підприємства здійснюється за допомогою вертикального і горизонтального аналізу.

Аналіз змін складу, структури та динаміки оборотних активів ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки наведено у таблиці 1.4.

Загальна сума оборотних активів збільшилась на 142,5 тис.грн – з 256,8 тис.грн у 2019 році до 399,3 тис.грн у 2020 році, або на 55,49%.

При цьому збільшення відбулося по усім складовим оборотних активів ТОВ «Екографіка».

Найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів підприємства займають запаси – 58,83% на кінець періоду проти 48,83% на початок періоду. Як видно, за звітний період відбулося збільшення частки запасів в загальній вартості оборотних активів на 10,00%.

Питома вага дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) знизилась у 2020 році в порівнянні з минулим роком на 3,34%. Це свідчить про погіршення збуту продукції та наданих послуг, вповільнення оборотного капіталу. Крім того, це відбулося на фоні зростання частки запасів ТОВ «Екографіка».

Необхідно відмітити також зменшення питомої ваги дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом на 0,06%, грошових коштів в національній валюті на 1,07%, іншої поточної дебіторської заборгованості на 5,20% та інших оборотних активів на 0,34% в порівнянні з минулим роком.

Наявність дебіторської заборгованості на підприємстві характеризує стан розрахункової дисципліни і оказує значний вплив на фінансовий стан підприємства. Недотримання договірної і фінансової дисципліни приводить до нестабільності фінансового стану підприємства, зростанню дебіторської заборгованості [12].

Таблиця 1.4

**Аналіз змін складу, структури та динаміки оборотних активів ТОВ «Екографіка» за
2019-2020 роки**

Найменування	За 2019 рік		За 2020 рік		Відхилення, ±			Темпи росту, %
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	абсо- лютне, тис.грн	віднос- не, %	за пито- мою вагою, %	
Запаси	125,4	48,83	234,9	58,83	+109,5	+87,32	+10,00	187,32
Дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги)	38,6	15,03	46,7	11,70	+8,1	+20,98	-3,34	120,98
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	12,5	4,87	19,2	4,81	+6,7	+53,60	-0,06	153,60
Грошові кошти	10,4	4,05	11,9	2,98	+1,5	+14,42	-1,07	114,42
Інша поточна дебіторська заборгованість	60,1	23,40	72,7	18,21	+12,6	+20,97	-5,20	120,97
Інші оборотні активи	9,8	3,82	13,9	3,48	+4,1	+41,84	-0,34	141,84
Разом	256,8	100,00	399,3	100,00	+142,5	+55,49	-	155,49

Аналіз дебіторської заборгованості проводиться на основі загальної оцінки динаміки її обсягу в цілому і в розрізі статей. Перш за все вивчають, які зміни відбулися в складі та структурі дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком, а також окремих видів дебіторської заборгованості в усій сумі заборгованості.

Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки наведений в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

**Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка»
за 2019-2020 роки**

Вид дебіторської заборгованості	За 2019 рік		За 2020 рік		Відхилення, ±		
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	абсолютне, тис.грн	відносне, %	за структурою, %
За товари, роботи, послуги	38,6	34,71	46,7	33,69	+8,1	+20,98	-1,02
За розрахунками з бюджетом	12,5	11,24	19,2	13,85	+6,7	+53,60	+2,61
Інша поточна дебіторська заборгованість	60,1	54,05	72,7	52,45	+12,6	+20,97	-1,59
Усього	111,2	100,00	138,6	100,00	+27,4	+24,64	-

Дебіторська заборгованість ТОВ «Екографіка» складається з дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги, яка займає 33,69% у 2020 році проти 34,71% у 2019 році, заборгованості за розрахунками з бюджетом - заборгованість фінансових і податкових органів, а також переплата за податками, зборами та іншими платежами до бюджету (частка цієї заборгованості збільшилась за звітний період на 2,61%) та іншої поточної

дебіторської заборгованості – 54,05% та 52,45% відповідно у 2019 та 2020 роках.

За даними бухгалтерської звітності можна визначити низку показників, що характеризують стан дебіторської заборгованості, тобто використовуються для оцінки оборотності дебіторської заборгованості [13].

Для розрахунку цих коефіцієнтів використовується бухгалтерський баланс і Звіт про фінансові результати (додаток А)

Порівняння величини дебіторської заборгованості з чистим доходом (виручкою) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (ВРч, тис.грн) досягається за допомогою показника оборотності дебіторської заборгованості (Кодз, оборотів):

$$\text{Кодз} = \frac{\text{ВРч}}{\overline{\text{ДЗ}}}, \quad (1.1)$$

де $\overline{\text{ДЗ}}$ – середньорічна вартість дебіторської заборгованості підприємства, тис.грн.

Хоча коефіцієнт оборотності характеризує швидкість інкасації і дуже цінний для зіставлень, його значення не можна прямо порівнювати зі строком комерційного кредиту, який звичайно надає підприємство. Таке порівняння краще проводити, виразивши оборотність у днях.

Період погашення дебіторської заборгованості – кількість днів, на яку підприємство надає відстрочку платежу покупцям своєї продукції [13]:

$$\text{Тодз} = \frac{\text{Д}}{\text{Кодз}}, \quad (1.2)$$

де Тоді – тривалість одного обороту дебіторської заборгованості, днів;

Д – кількість днів в аналізованому періоді, днів.

В таблиці 1.6 наведені показники оборотності дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки.

Таблиця 1.6

**Показники оборотності дебіторської заборгованості
ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки**

Найменування показника	Значення показника		Відхилення, ±
	за 2019 рік	за 2020 рік	
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, оборотів	12,5	13,9	+1,4
Тривалість погашення дебіторської заборгованості, днів	29,2	26,2	-3,0

Кількість оборотів дебіторської заборгованості (коефіцієнт оборотності) показує, у скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість [10]. Чим швидше обертається дебіторська заборгованість, тим менший ризик її непогашення. Чим вищий є цей коефіцієнт, тим агресивніша політика стягнення платежів.

На ТОВ «Екографіка» кошти, інвестовані в дебіторську заборгованість у 2019 році, перебували в обігу приблизно 12,5 разів, а в 2020 році – 13,9 разів, що є позитивним для підприємства.

Збільшення показника оборотності дебіторської заборгованості на 1,4 обороти показує збільшення комерційного кредиту для дебіторів ТОВ «Екографіка».

Період інкасації дебіторської заборгованості характеризує роль дебіторської заборгованості у фактичній тривалості фінансового та загального операційного циклу підприємства. Чим більший період погашення дебіторської заборгованості, тим вищий ризик її непогашення. Період до 60 днів вважається нормальним, до 90 днів – поганим, а більше 90 днів – суцільні проблеми.

А отже, зменшення тривалості погашення дебіторської заборгованості на 3 дні є позитивною тенденцією для товариства. Виникає зменшення ризику непогашення дебіторської заборгованості.

За результатами аналізу, дебіторська заборгованість ТОВ «Екографіка» займає достатньо велику частку оборотних активів (див. табл. 1.4), тривалість її погашення зменшується в аналізованому періоді на 3 дні, тому можна зробити висновок про задовільну структуру оборотних активів підприємства, збільшення ліквідності поточних активів у цілому, а, отже, про поліпшення фінансового стану підприємства.

1.4 Аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка»

Поряд з аналізом дебіторської заборгованості необхідно вивчати та управляти кредиторською заборгованістю, її складом, структурою.

Аналіз кредиторської заборгованості починається з вивчення складу і структури за даними форми № 1 Баланс. Для цього розраховують питому вагу кожного виду кредиторської заборгованості в загальній сумі. Такі показники розраховуються за звітним періодом і за планом або за попереднім роком, а порівнюючи їх, визначають відхилення в структурі кредиторської заборгованості, встановлюють причини змін її окремих складових і розробляють заходи для регулювання заборгованості, особливо тих її складових, які негативно впливають на діяльність підприємства.

Значна питома вага в складі джерел коштів підприємства, як відомо, належить позичковим коштам, у тому числі й кредиторській заборгованості. Тому необхідно вивчати та аналізувати кредиторську заборгованість, її склад та структуру за даними форми № 1 «Баланс» (додаток А).

В таблиці 1.7 наведено аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки.

Аналіз кредиторської заборгованості починають з розгляду її абсолютних і відносних величин, тобто горизонтального і вертикального аналізу.

Таблиця 1.7

Аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки

Вид кредиторської заборгованості	За 2020 рік				Відхилення, ±			Темпи росту, %
	на початок періоду		на кінець періоду		абсолютне, тис.грн	відносне, %	за структурою, %	
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %				
Кредиторська заборгованість за товари, роботи послуги	120,30	55,51	166,00	60,61	+45,70	+37,99	+5,09	137,99
Поточні зобов'язання за розрахунками:	0,80	0,37	1,50	0,55	+0,70	+87,50	+0,18	187,50
- з бюджетом;	0,10	0,05	0,20	0,07	+0,10	+100,00	+0,03	200,00
- зі страхування;	0,20	0,09	0,40	0,15	+0,20	+100,00	+0,05	200,00
- з оплати праці	0,50	0,23	0,90	0,33	+0,40	+80,00	+0,10	180,00
Інші поточні зобов'язання	95,60	44,12	106,40	38,85	+10,80	+11,30	-5,27	111,30
Усього кредиторської заборгованості	216,70	100,00	273,90	100,00	+57,20	+26,40	-	126,40

Для цього розраховують питому вагу кожного виду кредиторської заборгованості в загальній сумі. Такі показники розраховуються за декілька періодів, а порівнюючи їх, визначають відхилення в структурі кредиторської заборгованості, установлюють причини змін її окремих складових і розробляють заходи для регулювання заборгованості, особливо тих її складових, які негативно впливають на діяльність підприємства [9].

Аналізуючи дані таблиці 1.7 можна зробити наступні висновки:

- загальна сума кредиторської заборгованості підприємства у 2020 році збільшилась на 57,20 тис.грн або на 26,40%, темп зростання при цьому склав 126,40%;

- на ріст кредиторської заборгованості найбільше вплинуло зростання суми кредиторської заборгованості за товари, роботи послуги на 45,70 тис.грн або на 37,99%;

- сума інших поточних зобов'язань збільшилась за аналізований період на 10,80 тис.грн або 11,30%;

- поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом, зі страхування та з оплати праці ТОВ «Екографіка» незначно змінилися за звітний період – на 0,70 тис.грн;

- найбільшу питому вагу в структурі зобов'язань підприємства займає кредиторська заборгованість за товари, роботи послуги – 55,51% у 2019 році проти 60,61% у 2020 році (як видно, відбулося збільшення їх частки на 5,09%);

- змінилась також структура іншої поточної заборгованості, а саме зменшилась на 5,27% в порівнянні з 2019 роком;

- збільшилась питома вага поточної заборгованості підприємства за розрахунками на 0,18%: перед бюджетом на 0,03%, зі страхування – на 0,05% та з оплати праці на 0,10%.

На фінансовий стан підприємства впливають як розміри балансових залишків кредиторської заборгованості, так і період її оборотності [10].

За даними бухгалтерської звітності (форми № 1, форми № 2) можна визначити низку показників, що характеризують стан кредиторської заборгованості і які використовуються для оцінки оборотності кредиторської заборгованості.

Порівняння величини кредиторської заборгованості з собівартістю реалізованої продукції, товарів, робіт та послуг (Срп, тис.грн) в аналізованому періоді досягається за допомогою показника оборотності кредиторської заборгованості (Кокз, оборотів):

$$\text{Кокз} = \frac{\text{Срп}}{\overline{\text{КЗ}}}, \quad (1.3)$$

де $\overline{\text{КЗ}}$ – середньорічна вартість кредиторської заборгованості підприємства, тис.грн.

Середній строк погашення кредиторської заборгованості розраховується [10]:

$$\text{Токз} = \frac{\text{Д}}{\text{Кокз}}, \quad (1.4)$$

де Токз – тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, дні;

Д – кількість днів в аналізованому періоді, дні.

В таблиці 1.8 наведені показники оборотності кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки.

Данні таблиці 1.8 показують, що стан кредиторської заборгованості у 2020 році погіршився в порівнянні з минулим роком. Зменшилась кількість оборотів кредиторської заборгованості (коефіцієнт оборотності) з 5,9 оборотів в 2019 році до 5,5 оборотів в 2020 році.

Таблиця 1.8

**Показники оборотності кредиторської заборгованості
ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки**

Найменування показника	Оптимальна тенденція [10]	Значення показника		Відхилення, ±
		за 2019 рік	за 2020 рік	
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості, оборотів	Збільшення	5,9	5,5	-0,4
Тривалість погашення кредиторської заборгованості, днів	Зменшення	62,0	66,5	+4,5

Відповідно збільшилась тривалість погашення кредиторської заборгованості на 4,5 днів – з 62,0 днів у 2019 році до 66,5 днів у звітному році. Це негативна тенденція для підприємства. Виникає збільшення ризику несплати ТОВ «Екографіка» своїх зобов'язань.

Оскільки для аналізу ділової активності підприємства необхідно зіставити тривалість періодів погашення дебіторської та кредиторської заборгованості, необхідно доповнити аналіз необхідними показниками.

Оборотність дебіторської заборгованості розраховується за тією самою формулою, що й кредиторської, з тією лише різницею, що в чисельнику відображають суму виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг без ПДВ, акцизів та інших відрахувань з доходу, а в знаменнику – середньорічну вартість дебіторської заборгованості підприємства (див. табл. 1.6).

Результати проведених розрахунків та порівняльний аналіз оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей наведені у таблиці 1.9.

Порівняння показників оборотності дебіторської й кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка» дозволяє зробити наступний висновок: на підприємстві як у 2019 так і у 2020 році переважала більш низька швидкість обігу кредиторської заборгованості в порівнянні з дебіторською.

Таблиця 1.9

Порівняльний аналіз оборотності дебіторської та кредиторської заборгованостей ТОВ «Екографіка» за 2019-2020 роки

Показники	Значення показника			
	за 2019 рік		за 2020 рік	
	дебіторської заборгованості	кредиторської заборгованості	дебіторської заборгованості	кредиторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності, оборотів	12,5	5,9	13,9	5,5
Перевищення показника, оборотів	6,6	-	8,4	-
Тривалість погашення, днів	29,2	62,0	26,2	66,5
Перевищення показника, днів	-	32,8	-	40,3

Така ситуація може привести до дефіциту платіжних коштів, тобто до неплатоспроможності підприємства.

Перевищення тривалості погашення кредиторської заборгованості на 32,8 днів (2019 рік) та на 40,3 днів (2020 рік) над тривалістю погашення дебіторської заборгованості свідчить скоріш усього об ефективній політиці, проведеної в сфері управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Тобто підприємство бере в борг кошти на великий період, чим само надає відстрочку платежів своїм покупцям.

Виходячи із проведеного аналізу кредиторської заборгованості ТОВ «Екографіка», можна порекомендувати: більш ретельно стежити за рухом грошових потоків, направити всі дії на збільшення реалізації товарів або не здобувати занадто велику їх кількість в запас, щоб не збільшувати кредиторську заборгованість, тому що це приводить до дефіциту платіжних коштів, що може привести до неплатоспроможності організації.

Висновки до розділу 1

ТОВ «Екографіка» засновано у 2011 році. У своїй діяльності підприємство керується законом України «Про господарські товариства», Господарським кодексом України та іншими законодавчими актами України, а також статутом підприємства.

За допомогою найсучаснішого обладнання, ТОВ «Екографіка» виконує друк каталогів, журналів, блокнотів, буклетів, виготовляє блокноти і рекламну продукцію.

Зроблено фінансовий аналіз діяльності ТОВ «Екографіка» за допомогою звітності підприємства. Проведений аналіз балансу дозволяє зробити наступні висновки:

- загальна сума активів підприємства збільшилася;
- збільшення загальної суми активів відбулося за рахунок зростання залишків запасів;
- сума оборотних активів збільшилася на 142,5 тис.грн (це відбулося головним чином за рахунок значного збільшення вартості запасів, які були придбані підприємством для здійснення своєї діяльності – на 109,5 тис.грн).

На фоні значного збільшення оборотних активів величина короткострокової заборгованості також збільшилася на 57,2 тис.грн. Це збільшення відбулося за рахунок кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги), тобто за рахунок заборгованості постачальникам на 45,7 тис.грн.

За результатами аналізу ліквідного балансу, видно, і на початок, і на кінець року спостерігається нестача найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань ($A1 < P1$). Оскільки ця нестача становить достатньо велику суму (відповідно -109,9 тис.грн та -154,1 тис.грн на початок і на кінець року), то така ситуація є загрозовою для ТОВ «Екографіка». Підприємству необхідно контролювати ситуацію, щоб ліквідувати нестачу найбільш ліквідних активів, необхідних для покриття найбільш термінових зобов'язань.

Аналіз оборотних активів показав, що загальна сума оборотних активів збільшилась на 142,5 тис.грн – з 256,8 тис.грн у 2019 році до 399,3 тис.грн у 2020 році, або на 55,49%. При цьому збільшення відбулося по усім складовим оборотних активів ТОВ «Екографіка». Питома вага дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) знизилась у 2020 році в порівнянні з минулим роком на 3,34%. Це свідчить про погіршення збуту продукції та наданих послуг, вповільнення обороту оборотного капіталу. Крім того, це відбулося на фоні зростання частки запасів ТОВ «Екографіка».

Аналіз коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості показав зменшення тривалості погашення дебіторської заборгованості на 3 дні є позитивною тенденцією для товариства. Виникає зменшення ризику непогашення дебіторської заборгованості.

Загальна сума кредиторської заборгованості підприємства у 2020 році збільшилась на 57,20 тис.грн або на 26,40%, темп зростання при цьому склав 126,40%. На ріст кредиторської заборгованості найбільше вплинуло зростання суми кредиторської заборгованості за товари, роботи послуги на 45,70 тис.грн або на 37,99%.

Аналіз показників оборотності кредиторської заборгованості показав, що стан кредиторської заборгованості у 2020 році погіршився в порівнянні з минулим роком. Зменшилась кількість оборотів кредиторської заборгованості (коефіцієнт оборотності) з 5,9 оборотів в 2019 році до 5,5 оборотів в 2020 році.

Перевищення тривалості погашення кредиторської заборгованості на 32,8 днів (2019 рік) та на 40,3 днів (2020 рік) над тривалістю погашення дебіторської заборгованості свідчить скоріш усього об ефективній політиці, проведеній в сфері управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. Тобто підприємство бере в борг кошти на великий період, чим само надає відстрочку платежів своїм покупцям.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК РОЗРАХУНКІВ ЗДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕКОГРАФІКА»

2.1 Визначення, види дебіторської і кредиторської заборгованостей та їх нормативно-правове регулювання

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську та кредиторську заборгованість та її розкриття у фінансових звітах визначаються законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [14], Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» [11] та Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [15].

Крім того, при відображенні в обліку та фінансовій звітності дебіторської і кредиторської заборгованостей необхідно враховувати вимоги:

- Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій [16];
- Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій [17].

Згідно з П(С)БО 10 дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів. Відповідно дебіторська заборгованість – це сума заборгованості дебіторів підприємству на певну дату [11]. Дебіторська заборгованість визнається активом, якщо:

- існує ймовірність отримання підприємством майбутніх економічних вигод та
- може бути достовірно визначена її сума.

Особливістю визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги є те, що вона визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг. Таким чином, для визнання поточної дебіторської заборгованості за продукцію,

товари, роботи, послуги необхідно, щоб виконувалися критерії визнання доходу (пункт 8 П(С)БО 15) [18]:

- покупець передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені [18].

Одночасно з визнанням дебіторської заборгованості відбувається її класифікація за певними критеріями:

- строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом;
- об'єкти щодо яких виникла дебіторська заборгованість;
- своєчасність погашення.

Дебіторська заборгованість згідно з П(С)БО 10 поділяється на довгострокову та поточну. За цією класифікацією враховуються два критерії: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом [11].

Операційний цикл – проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг (НП(С)БО 1) [19].

Поточна дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Особливістю віднесення дебіторської заборгованості до поточної є обов'язкове виконання хоча б одного з наступних критеріїв:

- виникнення в ході нормального операційного циклу;
- строк погашення не більше 12 місяців.

Довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде

погашена після дванадцяти місяців з дати балансу. Для віднесення дебіторської заборгованості до довгострокової необхідно, щоб виконувались обидва критерії:

- виникнення не в ході нормального операційного циклу;
- строк погашення більше 12 місяців [11].

Залежно від своєчасності погашення дебіторська заборгованість поділяється на строкову та прострочену дебіторську заборгованість.

Строкова дебіторська заборгованість – це дебіторська заборгованість, строк оплати якої не настав.

Прострочена дебіторська заборгованість – це дебіторська заборгованість, яка не сплачена в строк.

У свою чергу, прострочена дебіторська заборгованість поділяється на сумнівну та безнадійну дебіторську заборгованість. Таке розділення заборгованості відповідно П(С)БО 10 здійснюється тільки за поточною заборгованістю.

Сумнівна дебіторська заборгованість, або сумнівний борг – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує невпевненість її погашення боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість – поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість про її неповернення боржником або за якою минув строк позовної давності.

Можна виділити ще два особливі види дебіторської заборгованості: відстрочені податкові активи та витрати майбутніх періодів.

Відстрочені податкові активи – сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню підприємству у наступних періодах та виникає у випадку, коли обліковий прибуток менший за податковий прибуток.

Відстрочені податкові активи відображаються у рядку 060 Балансу у складі довгострокової дебіторської заборгованості. Методологічні засади відображення в обліку відстрочених податкових активів регламентуються П(С)БО 17 «Податок на прибуток» [20].

Витрати майбутніх періодів – витрати, які здійснені у звітному періоді, але будуть визнані витратами у Звіті про фінансові результати у майбутніх звітних періодах згідно з принципом відповідності доходів та витрат.

Класифікація видів дебіторської заборгованості за об'єктами, щодо яких вона виникла, використовується для організації обліку дебіторської заборгованості в рамках субрахунків рахунків класу 1 «Необоротні активи» та класу 2 «Оборотні активи», що передбачені Планом рахунків для накопичення інформації про дебіторську заборгованість. Ці рахунки об'єднуються у відповідні статті, які відображаються у Балансі 1м [21].

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [11] надається визначення зобов'язань як категорії бухгалтерського обліку та фінансової звітності: зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди.

Критерії визнання зобов'язань наступні:

- заборгованість підприємства виникла внаслідок минулих подій;
- існує імовірність зменшення економічних вигід у майбутньому внаслідок погашення цієї заборгованості;
- оцінка заборгованості може бути достовірно визначена [15].

Прийняття рішення щодо відображення будь-якої заборгованості підприємства як зобов'язання повинно базуватися на чіткій відповідності цим критеріям визнання. Якщо хоча б один з названих критеріїв не чітко визначений, необхідно проаналізувати господарську операцію з точки зору можливості відображення заборгованості як іншого об'єкта обліку (забезпечення майбутніх витрат і платежів, цільового фінансування і цільових надходжень, непередбачених зобов'язань).

Визнання зобов'язань виникає в момент переходу економічних ризиків від постачальника (кредитора) до покупця й залежить від суті господарських операцій (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1

Залежність моменту визнання зобов'язань від суті господарських операцій

Господарська операція	Момент визнання
Придбання матеріальних цінностей	У момент одержання матеріальних цінностей виникає кредиторська заборгованість, якщо не було оплати по цій господарській операції
Кредити банку	Виникає зобов'язання повернути його в момент надходження кредиту
Забезпечення платежів	На базі попередньої оцінки. Наприклад, забезпечення платежів у зв'язку з узятими зобов'язаннями (ремонт, відпустка, пенсійне забезпечення)
Цільове фінансування	Виникає зобов'язання по реалізації отриманих коштів на строго обговорені цілі в момент їхнього надходження
Податкові платежі	Визначаються на базі попередніх оцінок і виникають у строки, установлені державою

З метою організації обліку їх поділяють на 4 групи:

- поточні (терміном у один операційний цикл, що не перевищує 12 місяців);
- довгострокові (терміном у операційний цикл, що перевищує 12 місяців);
- забезпечення (з невизначеною сумою або часом погашення на дату балансу);
- непередбачені зобов'язання [15].

Відповідно до П(С)БО 11 «Зобов'язання» поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Поточні зобов'язання відображаються у балансі за сумою погашення.

До поточних зобов'язань відносяться:

- короткострокові кредити банків;
- поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями;
- короткострокові векселі видані;

- кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- поточна заборгованість за розрахунками – з одержаних авансів, з бюджетом, зі страхування, з оплати праці, з позабюджетних платежі, з учасниками, внутрішніх розрахунків;
- інші поточні зобов'язання.

До довгострокових зобов'язань належать:

- довгострокові кредити банків;
- інші довгострокові зобов'язання;
- відстрочені податкові зобов'язання;
- довгострокові забезпечення [15].

2.2 Документальне оформлення операцій дебіторської та кредиторської заборгованостей

Основою бухгалтерського обліку є чітке та обов'язкове документування усіх господарських операцій. Вони відображаються в бухгалтерському обліку методом суцільного та безперервного документування. Записи в облікових регістрах проводяться на підставі первинних документів.

Первинні документи повинні бути складені у момент проведення кожної господарської операції або якщо це неможливо, безпосередньо після її завершення. При організації документування і документообігу підприємства та організації України керуються вимогами Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [3,22].

Перелік первинних документів, якими оформляються операції з обліку розрахунків з дебіторами, зазначені в Наказі про облікову політику ТОВ «Екографіка». Для оформлення окремих етапів усіх розрахункових операцій використовується бухгалтерська довідка.

В таблиці 2.2 наведено документування дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка»

Таблиця 2.2

Документування дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка»

Шифр та назва рахунку	Документи
371 «Розрахунки за виданими авансами»	Платіжні документи, в яких міститься посилання на укладений договір
372 «Розрахунки з підзвітними особами»	Розпорядження керівника про відправлення працівника у відрядження. Список осіб, які мають право одержувати кошти в підзвіт на господарські потреби, затверджений наказом керівника. Авансовий звіт про витрачені суми та додані виправдовуючі документи: акт закупівлі, акт на списання представницьких витрат в межах передбачених норм з додаванням відповідних документів на оплату рахунків ресторанів, кафе, готелів тощо, чеки, квитанції, рахунки магазинів, готелів, залізничні, авіаційні та інші проїзні квитки.
373 «Розрахунки за нарахованими доходами»	Рахунки бухгалтерії, ПКО, виписки банку.
374 «Розрахунки за претензіями»	Претензії, акти приймання вантажу, рішення судових органів (господарського суду), письмові згоди постачальників на пред'явлені претензії, виписки установ банку на суми, що надійшли в порядку задоволення претензій.
375 «Розрахунки за відшкодування завданих збитків»	Протокол засідання інвентаризаційної комісії, наказ керівника.
376 «Розрахунки за позиками членам кредитних спілок»	Договір між членами кредитних спілок, ПКО, виписки банку, ВКО, платіжне доручення.
377 «Розрахунки з іншими дебіторами»	Авізо про оприбуткування майна учасником, який веде спільні справи, або первинний документ про отримання майна (копія накладної, квитанція до прибуткового ордеру тощо).

У Балансі суми дебіторської заборгованості відображаються в різних рядках залежно від її видів.

Класифікація зобов'язань складна, тому характер господарських операцій різноманітний, отже, і первинні документи досить різні. Перелік основних первинних документів та реєстрів, що застосовуються при обліку зобов'язань ТОВ «Екографіка» наведений в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

**Основні первинні документи, що застосовуються при обліку зобов'язань
ТОВ «Екографіка»**

Вид зобов'язань	Підстави для відображення в обліку (первинні документи)
1	2
Власний капітал	
40 Статутний капітал	Документи на оприбуткування активів
41 Пайовий капітал	Документи на оприбуткування активів
42 Додатковий капітал	Бухгалтерська довідка-розрахунок
43 Резервний капітал	Бухгалтерська довідка-розрахунок
44 Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)	Бухгалтерська довідка-розрахунок
Забезпечення зобов'язань та цільове фінансування	
47 Забезпечення майбутніх витрат і платежів	Наказ про облікову політику, бухгалтерська довідка-розрахунок
48 Цільове фінансування і цільові надходження	Договори (з бюджетами та фондами, фізичними та юридичними особами), документи про передачу активів, документи про виконання умов за договорами
Довгострокові зобов'язання	
50 Довгострокові позики	Договір позики, бухгалтерські довідки-розрахунки, виписки банку про надходження та погашення позик
51 Довгострокові векселі видані	Договори, реєстри векселів виданих
52 Довгострокові зобов'язання за облігаціями	Рішення про випуск облігацій, виписка з реєстру випуску, документи на отримання активів за продані та про розрахунки за викупленими облігаціями
Продовж. табл. 2.3	
1	2
53 Довгострокові зобов'язання з оренди	Договір фінансової оренди з розрахунком плати за устаткування та фінансових витрат,

	виписки банку про розрахунки, бухгалтерські довідки-розрахунки
54 Відстрочені податкові зобов'язання	Бухгалтерські довідки-розрахунки
55 Інші довгострокові зобов'язання	Договори про відстрочку зобов'язань за податками та внесками до фондів, договори про фінансову допомогу, акти звірки зобов'язань, бухгалтерські довідки-розрахунки
Поточні зобов'язання	
60 Короткострокові позики	Договір позики, бухгалтерські довідки-розрахунки, виписки банку про надходження та погашення позик
61 Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	Бухгалтерська довідка-розрахунок
62 Короткострокові векселі видані	Книга обліку векселів виданих
63 Розрахунки з постачальниками та підрядниками	Договір, накладні, податкові накладні, платіжні документи про сплату заборгованості та авансів
64 Розрахунки за податками й платежами	Бухгалтерська довідка-розрахунок
65 Розрахунки зі страхування	Бухгалтерська довідка-розрахунок, документи з нарахування заробітної плати
66 Розрахунки з оплати праці	Відомості виплаті заробітної плати, Книга обліку заробітної плати
67 Розрахунки з учасниками	Відомість обліку дивідендів нарахованих, платіжна відомість, відомості та виписки банку про перерахування дивідендів на картрахунки
68 Розрахунки за іншими операціями	Договори, акти, накази про надання благодійної допомоги, відомості про нарахування благодійної допомоги, бухгалтерські довідки, інші документи, що підтверджують виникнення кредиторської заборгованості
69 Доходи майбутніх періодів	Договори поставки, документи на реалізацію, інформація у пресі та гарантійних талонах

2.3 Синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами

Відображення операцій щодо виникнення дебіторської заборгованості та її списання (закриття) цілком залежить від самої природи заборгованості, тобто об'єкта її виникнення. Дебіторська заборгованість ТОВ «Екографіка» класифікується за такими групами, з використанням відповідних рахунків (субрахунків):

- заборгованість орендаря за фінансовою орендою, яка відображається в балансі орендодавця;
- заборгованість, забезпечена вексями;
- надання позики;
- заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги;
- заборгованість за розрахунками (з бюджетом, за виданими авансами, з нарахованих доходів, із внутрішніх розрахунків);
- інша дебіторська заборгованість.

Дебіторська заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду відображається на субрахунку 181 «Заборгованість за майно, що передано у фінансову оренду».

Векселі, одержані у забезпечення довгострокової дебіторської заборгованості, обліковуються на субрахунку 182 «Довгострокові векселі одержані». На цьому субрахунку обліковуються тільки ті векселі, строк погашення яких перевищує 12 місяців з дати балансу чи один операційний цикл, якщо він більший за 12 місяців. За дебетом рахунка відображається отримання векселів, за кредитом – отримання коштів у погашення векселів, погашення векселем кредиторської заборгованості, продаж векселя третій стороні тощо.

Облік поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги ведеться на субрахунках 361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» та 362 «Розрахунки з іноземними покупцями» рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

За дебетом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відображається вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг, яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджетів та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації. За кредитом – сума платежів, що надійшли на рахунки підприємства в банківських установах, в касу, та інші види розрахунків. Сальдо рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відображає заборгованість покупців та підрядників за отриману ними продукцію (роботи, послуги). Отримання кредитового сальдо за цим рахунком не допускається, тому облік попередніх оплат, отриманих від покупця, ведеться окремо на рахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» [23].

Поточна дебіторська заборгованість за відвантажену продукцію, товари, виконані роботи та надані послуги, яка забезпечена векселями, обліковується на рахунку 34 «Короткострокові векселі одержані».

Облік дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом ведеться на субрахунку 641 «Розрахунки за податками» та частково на субрахунку 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» рахунка 64 «Розрахунки за податками й платежами». Крім платежів до бюджету, на 642 субрахунку ведеться облік платежів до позабюджетних фондів.

Аналітичний облік розрахунків за податками і платежами ведеться за їх видами, що передбачені дійсним законодавством.

Рахунок 64 «Розрахунки за податками й платежами» може мати як дебетове, так і кредитове сальдо. При цьому показники за цим рахунком не згортаються, а сальдо синтетичного рахунка визначається розгорнуто за дебетом та за кредитом. Таким чином, в обліку підприємства одночасно значиться як дебіторська, так і кредиторська заборгованість по розрахунках з бюджетом. Наявність саме дебетового сальдо по рахунках 641 «Розрахунки за податками» та 642 «Розрахунки за обов'язковими платежами» свідчить про те, що за деякими податками та платежами підприємство переплатило певну суму,

яку потрібно або зарахувати в рахунок майбутніх платежів, або повернути на розрахунковий рахунок підприємства.

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

За кредитом рахунка 63 відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, за дебетом – погашення такої заборгованості, списання тощо.

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» має такі субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками» [24].

Операції з продажу товарів (робіт, послуг) оподатковуються податком на додану вартість (ПДВ).

План рахунків передбачає наступні субрахунки, за допомогою яких ведеться облік ПДВ:

- 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки за податком на додану вартість»);
- 643 «Податкові зобов'язання»;
- 644 «Податковий кредит».

Субрахунок 643 «Податкові зобов'язання» є пасивним. По кредиту субрахунка 643 відображаються суми нарахованих податкових зобов'язань з ПДВ в частині відвантаженої продукції, виконаних робіт, наданих послуг, строк оплати, яких ще не настав, у кореспонденції з дебетом субрахунків класу 7 «Доходи і результати діяльності». По дебету субрахунка 643 відображаються суми нарахованих податкових зобов'язань з ПДВ, строк оплати яких до бюджету настав, у кореспонденції з кредитом субрахунка 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки за податком на додану вартість»).

Субрахунок 644 «Податковий кредит» є активним. По дебету даного рахунка відображаються суми ПДВ за отриманими товарами (роботами, послугами), але оплата за якими в даному звітному періоді не здійснена або відсутні податкові накладні, незалежно від факту оплати за товари (роботи, послуги). По дебету субрахунок 644 кореспондує з кредитом рахунків класу 6 «Поточні зобов'язання». По кредиту субрахунка 644 відображаються суми ПДВ за оплаченими товарами, роботами, послугами та наявні податкові накладні, у кореспонденції з дебетом субрахунка 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки за податком на додану вартість»).

Облік розрахунків за виданими авансами ведеться на субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами» балансового активно-пасивного рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами». Видані постачальникам та підрядникам аванси під постачання продукції, виконання робіт, надання послуг відображаються за дебетом субрахунку 371 «Розрахунки за виданими авансами». За кредитом відображається сума заліку за отримані від постачальника товарно-матеріальні цінності або повністю чи частково виконані (надані) роботи (послуги).

Для обліку розрахунків за нарахованими доходами передбачений субрахунок 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами». За дебетом даного субрахунку відображається виникнення дебіторської заборгованості за нарахованими відсотками, дивідендами, роялті, які підлягають отриманню, а за кредитом – її погашення чи списання. Сальдо субрахунку 373 відображає дебіторську заборгованість перед підприємством за нарахованими на його користь відсотками, дивідендами, роялті.

Для обліку операцій з підзвітними особами передбачений субрахунок 372 «Розрахунки з підзвітними особами» рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами» [25].

Облік операцій претензійного характеру ведеться на субрахунку 374 «Розрахунки за претензіями» рахунка 37 «Розрахунки з різними дебіторами».

Відображення в обліку господарських операцій з виникнення та погашення дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка» наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Облік господарських операцій з виникнення та погашення дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка»

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
1	2	3
Відвантажено (виконано, надано) продукцію, товари (роботи, послуги) покупцю (замовнику)	36	701, 702, 703
Нараховано ПДВ	701, 702, 703, 712	641
Погашена дебіторська заборгованість грошовими коштами	31, 30	36
Погашена дебіторська заборгованість взаєморозрахунками	63, 68, 51, 62	36
Погашена дебіторська заборгованість цінними паперами та іншими активами	35, 20, 28, 10	36
Повернення продукції або товарів протягом звітного періоду від покупців	704	361, 30
Одночасно сторно на суму ПДВ	704	641
Отримано короткостроковий вексель у забезпечення дебіторської заборгованості	34	36
Погашено вексель	311	34
Розрахунки за виданими авансами		
Здійснено передплату (оплачено аванс)	371	311
Визначена сума податкового кредиту з передплати	641	644
Отримані товарно-матеріальні цінності на суму сплаченого авансу	20, 22, 28, 10, 12	631
Продовж. табл. 2.4		
1	2	3

Збалансована сума податкового кредиту	644	631
Списано авансовий платіж при закритті операції	631	371
Розрахунки за нарахованими доходами		
Нараховані дивіденди, проценти	373	731, 732
Отримані дивіденди, проценти	301, 311	373
Внутрішні розрахунки		
Відвантажена продукція пов'язаній стороні для подальшої реалізації	682, 683	26
Відображена заборгованість пов'язаної сторони на суму очікуваного прибутку від реалізації	682, 683	69
Відображена заборгованість пов'язаної сторони в сумі податкових зобов'язань з ПДВ	682, 683	643
Відображена сума доходу від реалізації продукції, що належить головному підприємству	69	70
Нарахування податкового зобов'язання з ПДВ	643	641
Отримано кошти за раніше відвантажену та реалізовану пов'язаною стороною продукцію	311	682, 683
Пов'язаній стороні передано об'єкт основних засобів	682, 683	10, 11
Списано суму накопиченого зносу переданого об'єкта основних засобів	131	10, 11
Розрахунки з підзвітними особами		
Видано з каси під звіт готівкові кошти	372	301
Надано авансовий звіт про здійснення загальногосподарських витрат (послуги, податки, активи)	685, 20, 22, 28, 10, 12, 64	372
Внесено до каси залишок коштів	301	372
Надано на підтвердження авансовий звіт про відрядні витрати робітника адміністрації	92	372
Відшкодовані витрати згідно з авансовим звітом	372	301
Підзвітні суми, що не повернуті, зараховані до сукупного місячного доходу робітника	944	66
Підзвітні суми, що не повернуті, списані на внутрішні розрахунки	682	372

Продовж. табл. 2.4

1	2	3
Підзвітні суми, що не повернуті, списані на внутрішні розрахунки: - відшкодовані підприємству робітником;	301	682

- закриті за строком позовної давності	443	682
Затверджені витрати понад встановлених законодавством норм у складі відрядних витрат	443	372
Розрахунки за претензіями		
Виявлена недопоставка товару та виставлена претензія постачальнику	374, 631	631, 28
Прийнята виставлена претензія та відшкодовується постачальником:		
- допоставкою товару;	28	374
- поверненням грошових сум	311	374
Висунуто претензію (штраф) постачальнику за псування активів при доставці	374	715
Задовільнено претензію постачальником	311	374
Списана на витрати підприємства претензія при відмові постачальника (за рішенням суду)	944	374
Розрахунки за відшкодуванням завданих збитків		
Виявлено нестачу від псування матеріальних цінностей під час інвентаризації (винуватця поки не встановлено)	947	10, 12, 20, 22, 28
Відображена нестача на позабалансовому рахунку	072	–
Визначені винуватці псування (нестачі) матеріальних цінностей	375	716
Одночасно списана з позабалансового рахунка вартість нестачі	–	072
34. Відшкодування винуватою особою збитку, який було нанесено підприємству:		
- утриманням із заробітної плати;	66	375
- внесенням коштів у касу;	301	375
- перерахуванням коштів на розрахунковий рахунок;	311	375
- внесенням активів (матеріальних цінностей)	10, 12, 20, 22, 28	375

Поточна дебіторська заборгованість, відносно якої існує невпевненість, стає сумнівною заборгованістю. Частина такої заборгованості, якщо підприємство не вдасть заходів щодо її погашення, перетворюється в безнадійну дебіторську заборгованість. Поточна дебіторська заборгованість, яка є фінансовим активом (крім придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу), включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю.

Для визначення чистої реалізаційної вартості на дату балансу створюється резерв сумнівних боргів. Його величина може бути визначена наступними методами:

- виходячи з платоспроможності окремих дебіторів;
- виходячи з питомої ваги безнадійних боргів у чистому доході від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг на умовах наступної оплати;
- на основі класифікації дебіторської заборгованості.

Облік формування резерву сумнівних боргів та списання дебіторської заборгованості наведено в таблиці 2.5 [26].

Таблиця 2.5

Відображення в обліку господарських операцій з формування резерву сумнівних боргів та списання дебіторської заборгованості

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	дебет	кредит
Створено резерв сумнівних боргів	944	38
Списано дебіторську заборгованість покупців, яка визнана безнадійною	38	36
Списано безнадійну дебіторську заборгованість покупців при нестачі резерву сумнівних боргів	944	36
Списана безнадійна дебіторська заборгованість, щодо якої створення резерву сумнівних боргів не передбачено	944	37
Одночасно сума списаної дебіторської заборгованості відображається на позабалансовому рахунку	071	–
Внаслідок зміни у фінансовому стані дебітора відновлюється сума його заборгованості, що раніше визнана безнадійною	36,37	716
Одночасно сума відновленої дебіторської заборгованості списується з позабалансового рахунка	–	071

Облік розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги ведеться на рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками».

За кредитом рахунка 63 відображається заборгованість за одержані від постачальників та підрядників товарно-матеріальні цінності, прийняті роботи, послуги, за дебетом – погашення такої заборгованості, списання тощо.

Рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» має такі

субрахунки:

- 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками»;
- 632 «Розрахунки з іноземними постачальниками».

Операції з продажу товарів (робіт, послуг) оподатковуються податком на додану вартість (ПДВ).

План рахунків передбачає наступні субрахунки, за допомогою яких ведеться облік ПДВ:

- 641 «Розрахунки за податками» (аналітичний рахунок «Розрахунки за податком на додану вартість»);
- 643 «Податкові зобов'язання»;
- 644 «Податковий кредит».

Датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ з продажу товарів вважається дата, яка припадає на період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) – дата фактичного надання результатів робіт (послуг) підприємством;
- або дата зарахування коштів від покупця на банківський рахунок підприємства в оплату товарів (робіт, послуг, що підлягають продажу, у разі продажу товарів (робіт, послуг) за готівку – дата її оприбуткування в касі підприємства [27].

Датою виникнення права на податковий кредит з ПДВ вважається дата здійснення першої з подій:

- або дата списання коштів з банківських рахунків підприємств на оплату товарів (робіт, послуг), а в разі їх придбання за готівку – день їх видачі з каси підприємства;
- або дата отримання податкової накладної, що засвідчує факт придбання підприємством товарів [27].

Облік векселів, виданих відповідно до строків платежів за ними, ведеться на рахунках 51 «Довгострокові векселі видані» або 62 «Короткострокові векселі

видані». До цих рахунків передбачені субрахунки, на яких обліковуються довгострокові та короткострокові векселі в національній та іноземній валюті.

На рахунку 51 «Довгострокові векселі видані» ведеться облік розрахунків з постачальниками, підрядниками та іншими кредиторами за матеріальні цінності, виконані роботи, отримані послуги та за іншими операціями, заборгованість за якими забезпечена виданими векселями та не є поточними зобов'язанням.

На рахунку 62 «Короткострокові векселі видані» ведеться облік розрахунків за заборгованістю постачальникам, підрядникам та іншим кредиторам за одержану сировину, матеріали, товари, послуги, роботи та за іншими операціями, на яку підприємством видані векселі.

Інші поточні зобов'язання – суми зобов'язань, які не можуть бути включеними до інших статей, наведених у розділі «Поточні зобов'язання».

Облік таких зобов'язань ведеться на рахунку 68 «Розрахунки за іншими операціями». Рахунок 68 «Розрахунки за іншими операціями» має такі субрахунки:

- 681 «Розрахунки за авансами одержаними»;
- 682 «Внутрішні розрахунки»;
- 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки»;
- 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками»;
- 685 «Розрахунки з іншими кредиторами».

На субрахунку 681 «Розрахунки за авансами одержаними» ведеться облік одержаних авансів під поставку матеріальних цінностей або під виконання робіт, а також суми попередньої оплати покупцями і замовниками рахунків постачальника за продукцію і виконані роботи.

Зобов'язання, обумовлені авансовою оплатою покупцем товарів чи послуг, виникає внаслідок угоди, за якою продавець, отримавши певну суму, зобов'язується надати товари чи послуги за визначеними цінами, асортиментом, кількістю і якістю.

На субрахунку 682 «Внутрішні розрахунки» ведеться облік усіх видів поточних розрахунків з дочірніми підприємствами.

На субрахунку 683 «Внутрішньогосподарські розрахунки» ведеться облік внутрішньогосподарських розрахунків з виробничими одиницями і господарствами, виділеними на окремий баланс, за взаємним відпуском матеріальних цінностей; реалізацією продукції, робіт, послуг; передачею витрат загальноуправлінської діяльності; виплатою заробітної плати працівникам цих господарств; за іншими видами розрахунків.

На субрахунку 684 «Розрахунки з іншими кредиторами» ведеться облік нарахованих відсотків за:

- використання коштів або товарів (робіт, послуг), отриманих у кредит;
- використання майна, отриманого в користування (орендні операції тощо);
- іншими операціями.

На субрахунку 685 «Розрахунки з іншими кредиторами» ведеться облік операцій, які не передбачені для обліку на інших субрахунках рахунка 68 «Розрахунки за іншими операціями», а саме: з різними організаціями за операціями некомерційного характеру (навчальними та науково-дослідними закладами тощо) [26].

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками ТОВ «Екографіка» наведена в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками ТОВ «Екографіка»

Зміст операції	Бухгалтерський облік	
	дебет	кредит
Післяплата		т
Відображено підписаний акт виконаних робіт (наданих	91, 92,	631

послуг) або акцептований рахунок-фактуру, без ПДВ	93, 94	
На суму податкового кредиту з ПДВ (на підставі податкової накладної)	641/ПДВ	631
Сплачено за надані послуги (виконані роботи) з поточного рахунка, з ПДВ	631	311
Передоплата		
Сплачено аванс з поточного рахунка у банку за надані послуги (виконані роботи), з ПДВ	371	311
Суму ПДВ віднесено до податкового кредиту (на підставі податкової накладної)	641/ПДВ	644
Відображено підписаний акт виконаних робіт (наданих послуг) або акцептований рахунок-фактуру, без ПДВ	91, 92, 93, 94	631
Зараховано сплачений аванс в оплату за надані послуги (виконані роботи), з ПДВ	631	371
Відображено ПДВ у складі податкового кредиту	644	631

2.4 Напрями удосконалення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами

Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка» дозволив виявити, що доля дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) у складі оборотних активів досить велика. Залишки дебіторської заборгованості на кінець 2020 року склали 46,7 тис.грн проти 38,60 тис.грн на кінець 2019 року.

З метою зниження частки заборгованості за розрахунками з дебіторами керівництвом товариства було вирішено провести залік зустрічних вимог з ВАТ «Благо плюс».

До заснованих на заліку взаємних вимог належать розрахунки, за якими взаємні зобов'язання боржників взаємопогашаються у рівновеликих сумах і лише на їх різницю здійснюється платіж на загальних підставах.

Здійснення взаємозаліку дозволить скоротити взаємозаборгованості між підприємствами.

До переваг взаємозаліку можна віднести те, що:

- на відміну від бартерних операцій, при здійсненні взаємозаліку підприємство не сплачує ПДВ;
- залік можна провадити не на всю суму заборгованості, а лише на його частину.

Порядок припинення зобов'язань шляхом заліку регулюється статтею 203 Господарського кодексу України [29] і статтею 601 Цивільного кодексу України [30]. Залік може бути проведений при дотриманні наступних умов:

- вимоги повинні бути стрічними, тобто сторони заліку одночасно беруть участь в двох зобов'язаннях, що можливе тільки при укладенні двох договорів.
- вимоги повинні бути однорідними, наприклад, в обох договорах спочатку виконання зобов'язань передбачається погашенням грошовими коштами;
- термін виконання зобов'язань вже наступив або згідно умовам договору не визначений;
- заява однієї із сторін про припинення зобов'язань шляхом проведення заліку однорідних вимог.

Згідно договору № 125 від 27.11.2020 року ТОВ «Екографіка» передало ВАТ «Благо плюс» друковану продукцію на суму 16120 тис.грн.

Для проведення операції взаємозаліку заборгованостей необхідно заключити договори на надання послуг, в яких виконання зобов'язань передбачається погашенням грошовими коштами.

Для здійснення заліку взаємних вимог при підписанні угод (про продаж товарів підприємству ВАТ «Благо плюс» і надання послуг транспортуванню продукції ТОВ «Екографіка») необхідно передбачити також форму розрахунків взаємозаліком.

При відображенні зарахування зустрічних однорідних вимог у бухгалтерському обліку слід розуміти, що змістом господарської операції є зарахування власної кредиторської заборгованості підприємства перед контрагентом у рахунок його дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

При відображенні цієї операції у податковому обліку зарахування зустрічних однорідних вимог є другою подією у розрахунках для кожного з контрагентів, бо вимоги виникають після того, як відбулася поставка товарів, робіт, послуг покупцеві. Тому валові доходи чи витрати при такому зарахуванні у сторін – учасників взаєморозрахунків не виникають. Крім того, ця операція не обкладається податком на додану вартість (далі ПДВ), адже не підпадає під дію Податкового кодексу України [31] (немає об'єкта оподаткування).

Проведення взаємозаліку має особливості відображення в бухгалтерському обліку (таблиця 2.7).

В таблиці 2.7 вказані особливості податкового обліку при здійсненні розрахунків шляхом заліку взаємних вимог. Валові доходи в розмірі 13433,33 грн, пов'язанні з продажем ТОВ «Екографіка» друкованої продукції. Податкове зобов'язання складає 2686,67 грн. Валові витрати підприємства виникають при отриманні послуг по транспортуванню ТМЦ в розмірі 12000 грн. Податковий кредит при цьому становить 2400,00 грн.

Ефективність таких розрахунків визначається за допомогою коефіцієнта заліку, який розраховується як ділення суми, зарахованої внаслідок заліку, на суму, пред'явлену до заліку.

Таблиця 2.7

Кореспонденція рахунків з обліку розрахунків шляхом заліку взаємних вимог в умовах ТОВ «Екографіка»

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн	Податковий облік, грн			
	дебет	кредит		валовий дохід	податкове зобов'язання	валові витрати	податковий кредит
Відвантажено ВАТ «Благо плюс» друковану продукцію згідно з договором №125 від 27.11.2020 р.	361	702	16120,00	13433,33	-	-	-
Відображені податкові зобов'язання з ПДВ	702	641	2686,67	-	2686,67	-	-
Підписаний акт виконаних робіт по транспортуванню ТМЦ ТОВ «Екографіка», передбачений договором № 75 від 15.12.2020 р.	93	631	12000,00	-	-	12000,00	-
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	2400,00	-	-	-	2400,00
Зобов'язання сторін за договорами № 75 від 15.12.2020 р. і № 125 від 27.11.2020 р. припинені шляхом заліку взаємних вимог	631	361	14400,00	-	-	-	-
Поступила оплата від ВАТ «Благо плюс» в рахунок погашення заборгованості за договором № 125 від 27.11.2020 р.	311	361	1720,00	-	-	-	-

$$K \text{ заліку} = (CЗ\text{зарах.} / CЗ \text{ пред.}) \times 100\%, \quad (2.1)$$

де K заліку – коефіцієнт заліку, %;

$CЗ\text{зарах.}$ – сума, зарахована внаслідок заліку, грн;

$CЗ \text{ пред.}$ – сума, пред'явлена до заліку, грн.

Для ТОВ «Екографіка» він становитиме 89% (14400/16120x100%).

При проведенні взаємозаліку оформляють акт звірення розрахунків. Він не є документом, фіксує погашення зустрічних зобов'язань, тому що констатує лише факт боргу. На підставі вивіреної заборгованості підприємство може приступитися до взаємозаліку, що також оформляють актом або угодою.

Документи, які оформлюються при проведенні операцій з взаємозаліку, повинні містити інформацію про підстави виникнення заборгованостей, суму зарахованих взаємних вимог і дату проведення заліку. Якщо взаємна заборгованість погашається повністю, Акт може містити наступне формулювання: «Після проведення заліку сторони заборгованості не мають».

Такий акт – це правочин (угода), вчинення якого матиме наслідком припинення зобов'язання повністю (як у викладеному прикладі) або частково.

Розроблена форма акту звірення розрахунків ТОВ «Екографіка» наведена на рисунку 2.1.

Акт дозволяє проводити взаємну звірку розрахунків, а також вивести кінцеве сальдо на користь однієї зі сторін угод. Акт звірки взаємних розрахунків містить дані про найменування сторін розрахунків, дату звірки, первинні документи, які підтверджують факт продажу товару і надання послуг, їх вартість. Акт підписується головним бухгалтером або директором підприємства.

Акт звірки взаємних розрахунків є підставою для складання і підписання наступного документу.

Після проведення звірки, якщо не виявлено розбіжностей в розрахунках, складається угода про залік зустрічних однорідних вимог (рисунок 2.2 і 2.3).

Акт
звірки взаєморозрахунків

м. Дніпро

« 31 » грудня 2020 р.

Ми, що підпишуться нижче, представник ТОВ «Екографіка» в особі
головного бухгалтера _____
з однієї сторони, і представник ВАТ «Благо плюс» в особі
головного бухгалтера _____

з іншої сторони, склали цей акт в тому, що при звірці взаєморозрахунків за період 01.01.2020 року по 31.12.2020 року виявилось наступне:

		ТОВ «Екографіка»		ВАТ «Благо плюс»		
		дебет	кредит	дебет	кредит	
Сальдо на 01.01.2020, грн		0,00				
дата	документ	відвантаження продукції	повернення продукції	оплата	надання послуг	оплата
27.11.2020	Накладна (друкована продукція) ХМ6-000129 (27.11.2020 р.)	8060,00	-	-	-	-
27.11.2020	Накладна (друкована продукція) ХМ6-000130 (27.11.2020 р.)	8060,00	-	14400,00	-	-
15.12.2020	Акт виконаних робіт	-	-	-	14400,00	14400,00
Всього за період, грн		16120,00	0,00	14400,00	14400,00	14400,00
Сальдо на 01.01.2021, грн		1720,00				

Рис. 2.1. Акт звірки взаєморозрахунків ТОВ «Екографіка» за період
з 01.01.2020 року по 31.12.2020 року

Угода
про зарахування зустрічних однорідних вимог

м. Дніпро

«31» грудня 2020 р.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Екографіка» (далі – сторона 1) в особі директора Маркіна В.Ю., - з однієї сторони, та закрите акціонерне товариство «Благо плюс» (далі сторона 2) в особі Голови правління Калиниченка А.К. – з другої, склали цей акт про наступне:

1. Сторона 2 має перед стороною 1 непогашене грошове зобов'язання у сумі 16120,00 грн (шістнадцять тисяч сто двадцять гривень 00 коп.), яке виникло на підставі договору постачання продукції від 27 листопада 2020 року №125, укладеного між стороною 1 та стороною 2.

2. Сторона 1 має перед стороною 2 непогашене грошове зобов'язання у сумі 14400,00 грн (чотирнадцять тисяч чотиреста гривень, 00 коп.), що виникло на підставі договору про надання послуг від 15 грудня 2020 року №75, укладеного між стороною 2 та товариством з обмеженою відповідальністю «Екографіка».

3. Строк виконання зобов'язань, зазначених у п. 1 та п. 2 цієї угоди, настав.

Рис. 2.2. Перша сторінка угоди про зарахування зустрічних
однорідних вимог ТОВ «Екографіка» за 2020 рік

4. Сторони підтверджують реальність та обсяг взаємних заборгованостей, зазначених у п. 1 та п. 2 цієї угоди.

5. Керуючись ст. 601 Цивільного кодексу України, сторони дійшли згоди зарахувати зустрічні однорідні вимоги за зобов'язаннями, зазначеними у п. 1 та п. 2 цієї угоди, і таким чином з моменту підписання цієї угоди вважатимуть:

- зобов'язання сторони 2 (п. 2) таким, що припинено у повному обсязі, заборгованості Сторони 2 перед Стороною 1 немає;
- зобов'язання сторони 1 (п. 1) таким, що припинено частково, заборгованість Сторони 1 перед Стороною 2 становить 1720,00 грн. (одна тисяча сімсот двадцять гривень 00 коп.).

6. Цю угоду складено у двох екземплярах – по одному для кожної зі сторін.

Представник ТОВ «Екографіка» в особі

директора _____
(ПІБ)

(підпис)

Представник ВАТ «Благо плюс» в особі

директора _____
(ПІБ)

(підпис)

Рис. 2.3. Друга сторінка угоди про зарахування зустрічних однорідних вимог ТОВ «Екографіка» за 2020 рік

В угоді зазначаються:

- сторони взаємних розрахунків;
- дата складання і підписання угоди;
- вид надаваних послуг;
- вартість послуг;
- факт настання строку виконання зобов'язань;
- сума, на яку зменшуються взаємні вимоги;
- заборгованість сторін на кінець звітного періоду.

Підписують угоду директори підприємств.

Здійснення заліку зустрічних однорідних вимог являється актуальною і ефективною формою розрахунків при наявності взаємної дебіторської заборгованості між підприємствами.

Характеристика розроблених в умовах ТОВ «Хозмаркет» документів наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

**Характеристика розроблених в умовах
ТОВ «Екографіка» документів**

Класифікаційна ознака	Вид документації	
	Акт звірки взаєморозрахунків	Угода про зарахування зустрічних однорідних вимог
За призначенням	Бухгалтерського оформлення	Організаційно-розпорядний
За обсягом змісту (ступенем узагальнення)	Звідний	Звідний
За способом обхвату кількості операцій	Накопичувальний	Накопичувальний
По оформленню однорідних операцій	Уніфікований	Уніфікований
По кількості облікових записів	Багаторядковий	Багаторядковий
По місцю складання	Зовнішній	Зовнішній
За способом заповнення (по ступеню механізації при складанні)	Частково заповнений машинописом	Заповнений машинописом

Акт звірки взаємних розрахунків складається бухгалтером/директором ТОВ «Екографіка» і після перевірки відсилається до бухгалтерії ВАТ «Благо плюс», де документ також заповнюють і підписують. Заповнений і підписаний в ВАТ «Благо плюс» документ відсилається назад до ТОВ «Екографіка».

Якщо дані розрахунків, вказані бухгалтерами обох підприємств не розбігаються, то акт звірки взаємних розрахунків є підставою для складання угоди. Угода про залік зустрічних однорідних вимог складається головним бухгалтером і після перевірки підписується директором ТОВ «Екографіка». Угода вважається укладеною після підписання її обома сторонами.

Таким чином, в умовах зростання розміру дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка» зростає значення способу розрахунків на основі здійснення заліку взаємної заборгованості. Розрахунки, засновані на заліку взаємної заборгованості платників ТОВ «Екографіка», - це розрахунки, за якими взаємні зобов'язання господарських суб'єктів один до одного погашаються в рівновеликих сумах, і лише за різницею здійснюється платіж прямим перерахуванням грошей. Такі розрахунки ТОВ «Екографіка» може здійснювати шляхом зарахування зобов'язань з одним платником або групами платників усіх форм власності різних галузей народного господарства.

При заліку взаємної заборгованості ТОВ «Екографіка» можуть використовуватися постійно діючі та разові зарахування вимог. До постійно діючих належать періодичні розрахунки за сальдо зустрічних вимог. Розрахунки за заліком взаємної заборгованості ведуться на ТОВ «Екографіка» на основі угоди з платником, сторони і порядок розрахунків необхідно узгодити з установами банків, що обслуговують дані підприємства.

Таким чином, на основі заліку здійснюється взаємне скасування грошових зобов'язань між господарськими суб'єктами.

Висновки до розділу 2

Розглянуто облік розрахунків з дебіторами та кредиторами в умовах підприємства, досліджено види дебіторської і кредиторської заборгованостей та їх нормативно-правове регулювання.

Проаналізовано документальне оформлення операцій дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємстві, синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами.

Аналіз дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка» дозволив виявити, що доля дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) у складі оборотних активів досить велика. Залишки дебіторської заборгованості на кінець 2020 року склали 46,7 тис.грн проти 38,60 тис.грн на кінець 2019 року.

З метою зниження частки заборгованості за розрахунками з дебіторами керівництвом товариства було вирішено провести залік зустрічних вимог з ВАТ «Благо плюс».

До заснованих на заліку взаємних вимог належать розрахунки, за якими взаємні зобов'язання боржників взаємопогашаються у рівновеликих сумах і лише на їх різницю здійснюється платіж на загальних підставах.

Залік може бути проведений при дотриманні наступних умов:

- вимоги повинні бути стрічними, тобто сторони заліку одночасно беруть участь в двох зобов'язаннях, що можливе тільки при укладенні двох договорів.

- вимоги повинні бути однорідними, наприклад, в обох договорах спочатку виконання зобов'язань передбачається погашенням грошовими коштами;

- термін виконання зобов'язань вже наступив або згідно умовам договору не визначений;

- заява однієї із сторін про припинення зобов'язань шляхом проведення заліку однорідних вимог.

При проведенні взаємозаліку оформляють акт звірення розрахунків. Він не є документом, фіксує погашення зустрічних зобов'язань, тому що

констатує лише факт боргу. На підставі вивіреної заборгованості підприємство може приступитися до взаємозаліку, що також оформляють актом або угодою. Такий акт – це правочин (угода), вчинення якого матиме наслідком припинення зобов'язання повністю або частково.

Для удосконалення обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами розроблена форма акту звірення розрахунків ТОВ «Екографіка». Акт звірки взаємних розрахунків є підставою для складання і підписання наступного документу. Після проведення звірки, якщо не виявлено розбіжностей в розрахунках, складається угода про залік зустрічних однорідних вимог.

При заліку взаємної заборгованості ТОВ «Екографіка» можуть використовуватися постійно діючі та разові зарахування вимог. До постійно діючих належать періодичні розрахунки за сальдо зустрічних вимог. Розрахунки за заліком взаємної заборгованості ведуться на ТОВ «Екографіка» на основі угоди з платником, сторони і порядок розрахунків необхідно узгодити з установами банків, що обслуговують дані підприємства.

Таким чином, на основі заліку здійснюється взаємне скасування грошових зобов'язань між господарськими суб'єктами.

РОЗДІЛ 3. АУДИТ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ТА КРЕДИТОРАМИ НА ПРИКЛАДІ ТОВ «ЕКОГРАФІКА»

3.1 Мета, завдання та джерела аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей

В залежності від особливості виникнення і класифікації дебіторської заборгованості здійснюється відображення її у бухгалтерському обліку і звітності підприємства, тому особливу актуальність набуває аудит і контроль дебіторської заборгованості [32].

Згідно з Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», поняття аудиту розглядається як перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормам [33]

Метою аудиту стану розрахунків є встановлення достовірності даних відносно повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових регістрах, правильності ведення обліку розрахунків у відповідності до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта.

Метою аудиту дебіторської заборгованості є підтвердження інформації щодо повноти, достовірності, реальності, законності та правильності відображення в обліку та своєчасності розрахунків із дебіторами.

Основними завданнями аудиту стану розрахунків є:

- вивчення законності операцій з дебіторської заборгованості та реальності її відображення і правильності використання підзвітних сум і своєчасності надання авансових звітів підзвітними особами, законність і доцільність здійснення витрат через підзвітних осіб, можливість їх проведення за безготівковими розрахунками, реальність претензійних сум;

- перевірка правильності документального оформлення операцій з розрахунками та відображення цих операцій й в обліку і звітності;
- оцінка стану синтетичного і аналітичного обліку розрахунків; якості відображення господарських операцій в бухгалтерському обліку, облікових регістрах та звітності;
- перевірка дотримання підприємством податкового законодавства по операціях, пов'язаних з розрахунками з різними дебіторами.

Джерела інформації для перевірки дебіторської заборгованості:

- реєстри синтетичного обліку і звітність (баланс форма 1, головна книга);
- реєстри синтетичного й аналітичного обліку розрахунків, відповідних машинограм за автоматизованого обліку);
- первинні документи з обліку розрахунків (накладні, рахунки-фактури, касові та банківські документи, договори) [34].

Мета аудиторської перевірки кредиторської заборгованості – підтвердити правильність відображення в обліку та своєчасність розрахунків підприємства з постачальниками і підрядчиками.

Завдання, що стоять перед аудитором, наступні:

- оцінити систему внутрішнього контролю за кредиторською заборгованістю, для чого необхідно визначити сильні й слабкі сторони контролю;
- скласти програму й методику проведення аудита кредиторської заборгованості;
- здійснити аудит кредиторської заборгованості (законність виникнення і своєчасність погашення, правильність відображення в обліку, реальність заборгованості, дотримання фінансово-розрахункової дисципліни);

Джерелами інформації для аудиту операцій за довгостроковими і поточними зобов'язаннями є:

- наказ про облікову політику підприємства;
- первинні документи з обліку довгострокових і поточних зобов'язань;

- облікові регістри, що використовуються для відображення операцій з обліку довгострокових і поточних зобов'язань;
- аудиторські висновки та інші документи, що узагальнюють результати контролю;
- звітність [35].

3.2 Програма аудиту розрахунків з дебіторами

Першим етапом аудиту дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка» є оцінка надійності системи внутрішнього контролю заборгованості. Правильна оцінка системи внутрішнього контролю підприємства надає можливість розробити програму аудиту, визначити кількість, види та обсяг аудиторських процедур [36].

Для тестування системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості ТОВ «Екографіка» за період з 01.01.2020 року по 01.02.2020 року розроблено тест, який представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Тест внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на ТОВ «Екографіка»

Зміст запитання	Варіанти відповіді			Примітки
	та к	ні	інфор- мація відсутня	
1	2	3	4	5
I Контроль роботи з укладання договорів				
1 Чи є в наявності договори на реалізацію продукції?	+			
2 Чи ведеться в хронологічному порядку реєстрація договорів на реалізацію продукції?	+			
3 Чи ведеться контроль виконання договорів?	+			
II Контроль розподілу функціональних обов'язків персоналу товариства				
4 Чи не залежить одержання авансів від виписки рахунків?	+			

Продовж. табл. 3.1				
1	2	3	4	5
5 Чи не залежать виписка рахунків і відвантаження від роботи з коштами й іншим обліком дебіторської заборгованості?		+		
6 Чи не залежить контроль відповідності вимогам замовника від дебіторської заборгованості, бухгалтерського обліку і роботи з грошовими коштами?	+			
7 Чи не залежить ведення аналітичного обліку дебіторської заборгованості від ведення Головної книги?	+			
III Контроль системи обліку				
8 Чи обмежений доступ до комп'ютеризованих записів дебіторської заборгованості та зобов'язань тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках їхніх службових обов'язків?	+			
9 Чи пронумеровані попередньо документи на відвантаження, рахунки-фактури ведуться з належною перевіркою їх послідовності?	+			
10 Чи контролюються недійсні і невикористані рахунки?			+	
11 Чи використовуються для виставлення рахунків затверджені преїскуранти?	+			
12 Чи складаються переліки рахунків дебіторів із розбивкою за термінами оплати (і регулярно перевіряються) відповідною особою?	+			
13 Чи перевіряються виписані клієнтам рахунки відповідною особою перед відвантаженням?	+			
14 Чи звіряються відвантаження кількості продукції з кількостями, за якими виставляються рахунки-фактури?	+			
15 Чи класифікується дебіторська заборгованість за термінами оплати, чи перевіряється на повноту і точність відповідною особою?	+			

Продовж. табл. 3.1

1	2	3	4	5
16 Чи контролюються і вирішуються вчасно скарги замовників і питання, пов'язані з виставленням рахунків-фактур?		+		часткові порушення
17 Рахунки-фактури:				
- порівнюються зі схваленими замовленнями на продаж?	+			
- порівнюються з документацією на відвантаження?	+			
- перераховуються на арифметичну точність?	+			
- звіряються із затвердженими преїскурантами?	+			
18 Чи періодично порівнюються записи в журналі реєстрації виписки рахунків з документами на відвантаження?	+			
19 Чи підбиваються щодня сумарні підсумки рахунків фактур і порівнюються із записом в журналі-ордері?	+			
20 Чи є в наявності акти звірки взаєморозрахунків?	+			
21 Чи є в наявності інвентаризаційні описи дебіторів?	+			

За результатами внутрішнього контролю можна зробити висновок, що рівень внутрішнього контролю на ТОВ «Екографіка» високий, а також, що величина ймовірності того, що суттєві помилки, які є в обліку дебіторської заборгованості, можуть лишитися невиявленими і вплинути на достовірність всієї фінансової звітності досить мала.

Для успішного виконання поставлених завдань аудиту дебіторської заборгованості розроблена програма аудиту, до складу якої входять аудиторські процедури за всіма виділеними підсукупностями з вказівкою виконавців та термінів виконання [37].

При складанні програми аудиту дебіторської заборгованості, яка наведена в таблиці 3.2, обрані методичні прийоми організації перевірки: суцільний, вибірковий.

Таблиця 3.2

**Програма аудиту дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка»
за період з 01.01.2020 року по 01.02.2020 року**

Перелік аудиторських процедур	Виконавець	Термін виконання	Документи, що використовуються для аудиту	Метод перевірки	Примітки
1	2	3	4	5	6
1 Перевірка наявності дебіторської заборгованості	аудитор	01.02.20	Баланс	суцільний	
2 Перевірка звіту про дебіторську і кредиторську заборгованість за період, що перевіряється	аудитор	01.02.20	Звіт про дебіторську і кредиторську заборгованість	суцільний	
3 Контроль наявності, якості та реєстрації укладених договорів	аудитор	01.02.20-04.02.20	Договори на реалізацію продукції	вибірковий	
4 Звірення залишків по розрахунках за даними Головної книги, синтетичного і аналітичного обліку	аудитор	04.02.20-06.02.20	Головна книга, оборотно-сальдова відомість	вибірковий	
5 Перевірка наявності резерву сумнівних боргів	аудитор	06.02.20	Баланс	суцільний	
6 Контроль повноти й реальності відображення господарських операцій по безготівкових розрахунках у первинних документах	аудитор	06.02.20-07.02.20	Накладні, рахунки-фактури, акти прийняття робіт (послуг), податкові накладні, товарно-транспортні накладні	вибірковий	

Продовж. табл.3.2

1	2	3	4	5	6
7 Контроль правильності розрахунків у первинних документах (і за кількістю, і за вартістю)	аудитор	07.02.20-09.02.20	-//-	вибірковий	
8 Контроль відповідності й своєчасності облікової реєстрації (аналітичний, синтетичний, зведений синтетичний облік)	аудитор	09.02.20-12.02.20	Облікові реєстри	стратифікації	
9 Перевірка розрахунків за товарообмінними операціями	аудитор	12.02.20-13.10.20	Договори на здійснення товарообмінних операцій	вибірковий	
10 Перевірка стану претензійно-позовної роботи на підприємстві по стягненню простроченої дебіторської заборгованості	аудитор	13.10.20-15.10.20	Претензії, рішення судових органів, письмові згоди постачальників на пред'явлені претензії	вибірковий	

У зв'язку зі значною кількістю об'єктів аудиту дебіторської заборгованості й зобов'язань аудитором також використаний метод стратифікації, тобто розподілення всієї сукупності (генеральної) на дрібніші підсукупності, кожна з яких має власну характеристику [38]. В нашому випадку у ролі підсукупностей є кожен балансовий рахунок, який узагальнює інформацію з відповідних рахунків.

3.3 Програма аудиту розрахунків з кредиторами

Із метою встановлення методу організації аудиторського дослідження зобов'язань перед банком та кількості необхідних аудиторських процедур для встановлення об'єктивної істини про інформацію, що підлягає підтвердженню

аудиторським висновком, проводять тестування системи внутрішнього контролю.

Стратегія проведення аудиту розрахунків з постачальниками і підрядниками розробляється виходячи із норм МСА 300 «Планування». На підготовчій стадії аудиту необхідно оцінити систему внутрішнього контролю підприємства .

Отже, з метою оцінки ефективності внутрішнього контролю аудитор проводить тестування, у процесі якого з'ясовує питання викладені у наступному документі [39]. Тест внутрішнього контролю кредиторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка» наведений в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

**Тест внутрішнього контролю кредиторської заборгованості
в умовах ТОВ «Екографіка»**

Зміст питання 1	Варіант відповіді			Оцінка системи внутрішнього контролю 5	При-мітки 6
	так	ні	інформа-ція відсутня		
	2	3	4		
У бухгалтерському обліку класифікація позик відображається відповідно до П(С)БО 11?	+			висока	
Чи були прострочені кредити?	+			середня	
Чи виявляли осіб у несвоєчасному погашенні кредитів?	+			середня	
Доручення на перерахування грошей із рахунка в національній валюті подаються: - на паперових носіях; - в електронному вигляді за допомогою системи «Банк-клієнт»?	+			висока	
Траво підпису на банківських документах (електронного підпису) має: - тільки керівник; - делеговано іншим посадовим особам?	+			висока	

Продовж. табл. 3.3

1	2	3	4	5	6
Чи функції, пов'язані з закупівлями, відділені від функцій, зв'язаними із запитами, відвантаженням?	+			висока	
Чи обробка рахунків-фактур і кредиторської заборгованості відділена від функції ведення головної книги?	+			висока	
У випадку виходу у відпустку співробітників, в обов'язки яких входить робота з закупівлями і кредиторською заборгованістю, на виконання цих обов'язків призначають інших осіб?		+		середня	
Чи доступ до комп'ютеризованих записів по постачальникам і кредиторській заборгованості обмежений тими особами, яким необхідний такий доступ у рамках службових обов'язків?	+			висока	
Чи замовлення на закупівлю і прибуткові документи оформляються в порядку послідовності?	+			висока	
Чи витрати, пов'язані з придбанням, підтверджуються затвердженими рахунками-фактурами й іншими додатковими документами?	+			висока	
Чи ведеться аналітичний облік у розрізі кожного постачальника і підрядника?			+	-	
Чи звіряються дані журналів-ордерів по кредиторській заборгованості з даними головної книги?	+			висока	
Чи здійснюється контроль за своєчасністю погашення кредиторської заборгованості по розрахункам з постачальниками і підрядниками?			+	середня	не завжди
Чи перевіряється арифметична точність рахунків-фактур, накладних тощо	+			висока	

Оцінивши систему внутрішнього контролю на підприємстві, аудитор переходить до планування аудиту [40], кінцевим результатом якого є складання плану та програми проведення аудиту (таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Програма аудиту кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги

Перелік аудиторських процедур	Період проведення аудита	Виконавець	Робочі документи аудитора	Примітки
1	2	3	4	5
1 Правова оцінка договорів з постачальниками й підрядчиками	-//-	аудитор	Договір, угоди, контракти, копії переписки або висновок експерта (у випадку його залучення)	Вибіркова перевірка
2. Перевірка організації первинного обліку розрахунків з постачальниками й підрядчиками				
2.1 Перевірка вірогідності (повноти й точності) фактів оприбуткування матеріалів прийняття до обліку робіт, послуг	-//-	аудитор	Первинні документи (накладні, рахунки-фактури, акти про приймання, податкові накладні, товарно-транспортні накладні), договори, складського обліку, книги покупок, графіки документообігу, організаційно-розпорядницька документація з питань зберігання й доступу до первинної облікової документації	При здійсненні перевірки по надходженню матеріалів – застосовувати вибірккову перевірку (метод систематичного відбору), операції по прийняттю до обліку послуг (робіт) – вибірка суцільна
2.2 Перевірка оперативності реєстрації фактів надходження сировини й матеріалів, надання послуг	-//-	аудитор		
2.3 Перевірка законності первинної облікової документації	-//-	аудитор		
2.4 Перевірка дотримання графіку документообігу	-//-	аудитор		
2.5 Перевірка повноти й точності реєстрації документів в облікових регістрах	-//-	аудитор		

Продовж. табл. 3.4

1	2	3	4	5
2.6 Перевірка правильності розрахунків у первинних документах (і за кількістю, і за вартістю)	-//-	аудитор		
2.7 Перевірка організації зберігання документів й організації доступу до первинної облікової документації	-//-	аудитор		
3 Перевірка стану заборгованості перед постачальниками й підрядчиками 3.1 Перевірка реальності кредиторської заборгованості 3.2 Перевірка правильності списання кредиторської заборгованості, безнадійної до стягнення	-//- -//-	аудитор аудитор	Регістри бухгалтерського обліку, акти звірок, відповіді на запити поставщикам, рішення судів у частині визнання заборгованості безнадійною до стягнення й інші документи	Провести вибірккову інвентаризацію заборгованості, безнадійні борги, які списані, перевірити суцільним методом
4 Перевірка відповідності даних аналітичного обліку розрахунків з постачальниками й підрядчиками даним зведеного (синтетичного) обліку	-//-	аудитор	Регістри аналітичного обліку, реєстри синтетичного (зведеного) обліку, оборотно-сальдова відомість, Головна книга, звітність	
5 Перевірка організації податкового обліку по розрахунках з постачальниками й підрядчиками 5.1 Податковий облік сумнівної заборгованості 5.2 Облік податку на додану вартість	-//- -//-	аудитор аудитор	Регістри податкового обліку, реєстри бухгалтерського обліку, договори, первинні документи	

3.4 Напрями вдосконалення аудиту розрахунків

Достовірність сум за дебіторськими заборгованостями на ТОВ «Екографіка» перевірялася шляхом звіряння по кожній статті балансу на дату перевірки з сумами заборгованості, відображеної в облікових регістрах і первинних документах.

Під час перевірки необхідно встановити, чи правильно відображені за статтями балансу відповідні залишки заборгованості. Для цього зіставлені залишки за кожним видом розрахунків на одну і ту саму дату за даними аналітичного обліку із залишками за синтетичним рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» і 37 «Розрахунки з різними дебіторами», Головною книгою і балансом.

Джерелами інформації даної перевірки були первинні документи та облікові регістри з обліку розрахунків з постачальниками, покупцями, різними дебіторами. вивчались також відповідні журнали-ордери і відомості журнально-ордерної форми обліку, баланс та інші фінансові звіти.

Результати звірки дебіторської заборгованості на ТОВ «Екографіка» на 01.02.2020 року були занесені в розроблений робочий документ, який представлено у вигляді таблиці 3.5

Таблиця 3.5

Результати звірки дебіторської заборгованості на

ТОВ «Екографіка» на 01.02.2020 року

Розрахунки з дебіторами	Сума за даними балансу, грн	Сума за даними перевірки, грн	Відхилення ±, грн
За товари, роботи і послуги	6000	5998,9	-1,1
З бюджетом	1220	1220	+ 0
Із внутрішніх розрахунків	300	299,5	-0,5
З іншими дебіторами	1480	1481,3	+ 1,3
Разом	9000	8999,7	-0,3

З робочого документу видно, що сума дебіторської заборгованості майже співпадає з даними, це пояснюється тим, що суми є заокругленими.

Під час проведення аудиту були вивчені аналітичні рахунки за кожним дебітором, в результаті чого встановлено, що підставних аналітичних рахунків в обліку не має.

Аудит розрахункових операцій проведений шляхом з аналізу правильності оплати за надані послуги.

Перш за все, з'ясуємо наскільки раціональні форми розрахунків для застосування на ТОВ «Екографіка», тому що використання раціональних форм розрахунків забезпечує зближення моментів отримання покупцями послуг та здійснення платежу.

Основним завданням аудиту розрахунків з покупцями та замовниками було перевірка правильності відображення даних в первинних документах: договорах, рахунках-фактурах, податковій накладній, розрахунку вартості послуг, акті прийняття-здачі робіт.

Аудит розрахунків з покупцями та замовниками дозволив встановити не тільки правильність, але й своєчасність і повноту розрахунків. Для цього під час перевірки розрахунків із покупцями перевірялось чи укладені договори по наданню послуг, чи правильно вираховуються суми, належні ТОВ «Екографіка» за прийняту покупцем послугу. Результати вибіркової перевірки розрахунків з покупцями та замовниками наведено в розробленому робочому документі аудитора, представленому у вигляді таблиці 3.6.

Вибіркова перевірка показала, що покупці розраховуються в повному обсязі з ТОВ «Екографіка» за отримані роботи, послуги. Термін оплати, обумовлений в договорі не порушується.

В ході аудиту на ТОВ «Екографіка» перевірені документи, пов'язані з виникненням дебіторської заборгованості та вивчалася реальність цих сум та надійність дебіторів з точки зору виплати ними своїх боргів.

Таблиця 3.6

**Вибіркова перевірка розрахунків з покупцями та замовниками
ТОВ «Екографіка» за період з 01.01.2020 року по 01.03.2020 року**

Назва дебітора	Надання послуг, за умовами договору		Надання послуг, за даними накладних		Відхилення за даними аудиту, (+,-)	
	дата	сума, грн	дата	сума, грн.	по строках, дні	сума, грн
ТОВ «Зоря»	28.01.20	12000	28.01.20	12000	-	-
ТОВ «Дніпро»	23.01.20	5610	23.01.20	5610	-	-
ТОВ «Благо»	21.02.20	7130	21.02.20	7130	-	-

Таким чином, було встановлено, що на підприємстві ТОВ «Екографіка», при необхідності складаються документи з нагадуванням про необхідність погашення боргів, які потім відправляються дебіторам.

Аудит розрахунків із підзвітними особами здійснено суцільним порядком. Проведено перевірку дотримання правил видання авансів, контроль за своєчасністю здавання авансових звітів, перевірку правильності використання підзвітних сум і оформлення документів, доданих до авансових звітів, а також своєчасності повернення невитрачених сум. Крім того, здійснено перевірку наявності незаконних і недоцільних з господарського погляду витрат.

При перевірці використані наступні документи:

- накази і розпорядження по підприємству;
- авансові звіти з прикладеними до них виправдувальними документами про використання підзвітних сум;
- звіти касира з прикладеними прибутковими і видатковими касовими документами;
- Головна книга;

- баланс ТОВ «Екографіка»;
- дані аналітичного і синтетичного обліку з рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами».

Перевірено, чи підзвітна особа протягом трьох днів після повернення з відрядження або після виконання доручення подала авансовий звіт про використання підзвітних сум. Також перевірено додання до авансового звіту:

- посвідчення на відрядження, оформлене в установленому порядку (з відмітками про вибуття і прибуття);
- залізничний та інші квитки;
- копії товарних чеків;
- приймальні акти або розписки осіб;
- що прийняли від підзвітної особи придбані цінності тощо.

Авансовий звіт перевірено як з погляду правильності його оформлення, арифметичних підрахунків, так і за суттю, тобто правильність і законність витрати кожної суми, зазначеної у звіті. Про перевірку зроблено запис на бланку авансового звіту, після чого останній затверджує керівник підприємства. Залишок невикористаних сум підзвітні особи повертають до каси

ТОВ «Екографіка». На дебеті рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» групують суми, що видаються у підзвіт, і відображають заборгованість осіб в дебет рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» з кредиту рахунка 30 «Каса».

На кредиті рахунка 372 обліковують суми виконаних витрат (на основі авансових звітів і прикладених до них виправдувальний документів, чеків, наприклад, використані гроші на купівлю конвертів та марок було записано у дебет рахунка 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети» в сумі 126,20 грн з кредиту рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» (сума 150,00 грн).

На суму поверненого залишку невикористаних сум підзвітною особою (23,80 грн) зроблено запис у дебет рахунка 30 «Каса» з кредиту рахунка

372 «Розрахунки з підзвітними особами». Бухгалтерські проведення є правильними.

За даними перевірки звітів про використання коштів наданих на відрядження або під звіт та чеків було складено робочий документ, який представлено у вигляді таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

**Перевірка розрахунків із підзвітними особами ТОВ «Екографіка»
за лютий 2020 року**

Дебітор	Сума зазначена в звіті про використанн я коштів наданих на відрядження або під звіт, грн	Призначення використаних коштів	Сума зазначена в чеках, грн	Відхилення за даними аудиторської перевірки, грн
Самойлов А.А.	126,20	марки, конверти	126,20	-
Іващенко І.М.	625,00	проїзд Дніпропетровськ – Одеса	625,00	-
Іващенко І.М.	120,00	Постіль (60 грн. · 2 компл.)	120,00	-
Іващенко І.М.	1530,00	Проживання	1530,00	-
Іващенко І.М.	420,00	Добові	420,00	-
Іващенко І.М.	627,80	проїзд Одеса - Дніпропетровськ	627,80	-

Перевіркою також було встановлено випадок, коли керівнику ТОВ «Екографіка» було відомо заздалегідь розмір витрат на службові відрядження, тому була проведена оплата вказаних витрат (1059,00 грн) за згодою осіб, що була у відрядженні (Клюєв В.Г.), без подання виправдувальних документів. Розрахунок виданої суми, підписаний керівником підприємства, зберігається у бухгалтерії ТОВ «Екографіка». Посвідчення на відрядження в цьому випадку подано у бухгалтерію без звіту. Порушень за даними перевірки розрахунків з підзвітними особами не виявлено.

Висновки до розділу 3

На підставі огляду нормативної та спеціальної літератури, визначено мета, завдання та джерела аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей. Удосконалено методику внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості шляхом розробки тестів в і робочої програми ТОВ «Екографіка».

Аудиторські перевірки за аналізований період в умовах ТОВ «Екографіка» не проводились, тому в роботі удосконалено методику внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості шляхом розробки тестів в і робочої програми ТОВ «Екографіка».

Проведено апробацію розробленої програми аудиту дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка», розроблені робочі аудиторські документи.

Достовірність сум за дебіторськими заборгованостями на ТОВ «Екографіка» перевірялася шляхом звіряння по кожній статті балансу на дату перевірки з сумами заборгованості, відображеної в облікових регістрах і первинних документах.

Аудит розрахункових операцій проведений шляхом аналізу правильності оплати за надані послуги.

Аудит розрахунків з покупцями та замовниками дозволив встановити не тільки правильність, але й своєчасність і повноту розрахунків. Для цього під час перевірки розрахунків із покупцями перевірялось чи укладені договори по наданню послуг, чи правильно вираховуються суми, належні ТОВ «Екографіка» за прийняту покупцем послугу.

Вибіркова перевірка показала, що покупці розраховуються в повному обсязі з ТОВ «Екографіка» за отримані роботи, послуги. Термін оплати, обумовлений в договорі не порушується.

Аудит розрахунків з підзвітними особами здійснено суцільним порядком. Проведено перевірку дотримання правил видання авансів, контроль за своєчасністю здавання авансових звітів, перевірку правильності використання

підзвітних сум і оформлення документів, доданих до авансових звітів, а також своєчасності повернення невитрачених сум. Крім того, здійснено перевірку наявності незаконних і недоцільних з господарського погляду витрат.

Перевірено, чи підзвітна особа протягом трьох днів після повернення з відрядження або після виконання доручення подала авансовий звіт про використання підзвітних сум.

Авансовий звіт перевірено як з погляду правильності його оформлення, арифметичних підрахунків, так і за суттю, тобто правильність і законність витрати кожної суми, зазначеної у звіті. Про перевірку зроблено запис на бланку авансового звіту, після чого останній затверджує керівник підприємства. Залишок невикористаних сум підзвітні особи повертають до каси

ТОВ «Екографіка». На дебеті рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» групують суми, що видаються у підзвіт, і відображають заборгованість осіб в дебет рахунка 372 «Розрахунки з підзвітними особами» з кредиту рахунка 30 «Каса».

Порушень за даними перевірки розрахунків з підзвітними особами не виявлено.

При проведенні аудиту розроблено наступні робочі документи аудитора:

- результати звірки дебіторської заборгованості на ТОВ «Екографіка» на 01.02.2020 року;
- вибіркова перевірка розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «Екографіка» за період з 01.01.2020 року по 01.03.2020 року
- перевірка розрахунків із підзвітними особами ТОВ «Екографіка» за лютий 2020 року.

За результатами проведеної аудиторської перевірки можна зробити висновки про належний стан організації обліку і контролю дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка».

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра виконувалась в умовах товариства з обмеженою відповідальністю «Екографіка». Засновано підприємство у 2011 році. За допомогою найсучаснішого обладнання, ТОВ «Екографіка» виконує друк каталогів, журналів, блокнотів, буклетів, виготовляє блокноти і рекламну продукцію.

У першому розділі роботи зроблено аналіз фінансового стану ТОВ «Екографіка» за допомогою звітності підприємства. Проведений аналіз балансу свідчить, що загальна сума активів підприємства збільшилася в основному за рахунок зростання залишків запасів. Сума оборотних активів зросла на 142,5 тис.грн.

На фоні значного збільшення оборотних активів величина короткострокової заборгованості також збільшилася на 57,2 тис.грн. Це збільшення відбулося за рахунок кредиторської заборгованості за товари (роботи, послуги), тобто за рахунок заборгованості постачальникам на 45,7 тис.грн.

Аналіз ліквідного балансу показав, що і на початок, і на кінець року спостерігається нестача найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань ($A1 < P1$). Оскільки ця нестача становить достатньо велику суму (відповідно -109,9 тис.грн та -154,1 тис.грн на початок і на кінець року), то така ситуація є загрозливою для ТОВ «Екографіка». Підприємству необхідно контролювати ситуацію, щоб ліквідувати нестачу найбільш ліквідних активів, необхідних для покриття найбільш термінових зобов'язань.

Загальна сума оборотних активів збільшилась на 142,5 тис.грн або на 55,49%. При цьому збільшення відбулося по усім складовим оборотних активів ТОВ «Екографіка». Питома вага дебіторської заборгованості за товари (роботи, послуги) знизилась у 2020 році в порівнянні з минулим роком на 3,34%. Це свідчить про погіршення збуту продукції та наданих послуг, вповільнення оборту оборотного капіталу. Крім того, це відбулося на фоні зростання частки запасів ТОВ «Екографіка».

Аналіз коефіцієнтів оборотності дебіторської заборгованості показав зменшення тривалості погашення дебіторської заборгованості на 3 дні є позитивною тенденцією для товариства. Виникає зменшення ризику непогашення дебіторської заборгованості.

Загальна сума кредиторської заборгованості підприємства у 2020 році збільшилась на 57,20 тис.грн або на 26,40%, темп зростання при цьому склав 126,40%. На ріст кредиторської заборгованості найбільше вплинуло зростання суми кредиторської заборгованості за товари, роботи послуги на 45,70 тис.грн або на 37,99%.

Аналіз показників оборотності кредиторської заборгованості показав, що стан кредиторської заборгованості у 2020 році погіршився в порівнянні з минулим роком. Зменшилась кількість оборотів кредиторської заборгованості (коефіцієнт оборотності) з 5,9 оборотів в 2019 році до 5,5 оборотів в 2020 році.

Перевищення тривалості погашення кредиторської заборгованості на 32,8 днів (2019 рік) та на 40,3 днів (2020 рік) над тривалістю погашення дебіторської заборгованості свідчить скоріш усього об ефективній політиці, проведеній в сфері управління дебіторською та кредиторською заборгованістю.

У другому розділі роботи розглянуто облік розрахунків з дебіторами та кредиторами в умовах підприємства, досліджено види дебіторської і кредиторської заборгованостей та їх нормативно-правове регулювання.

Проаналізовано документальне оформлення операцій дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємстві, синтетичний та аналітичний облік розрахунків з дебіторами та кредиторами.

З метою зниження частки заборгованості за розрахунками з дебіторами керівництву товариства запропоновано проводити на підприємстві заліки зустрічних вимог з іншими підприємствами. При проведенні взаємозаліку доцільно оформляти акт звірення розрахунків та угоду. Таким чином, на основі заліку здійснюватиметься взаємне скасування грошових зобов'язань між господарськими суб'єктами.

У третій частині роботи на підставі огляду нормативної та спеціальної літератури, визначені мета, завдання та джерела аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей. Удосконалено методику внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості шляхом розробки тестів і робочої програми ТОВ «Екографіка».

Проведено апробацію розробленої програми аудиту дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка», розроблені робочі аудиторські документи.

Аудит розрахунків з покупцями та замовниками дозволив встановити не тільки правильність, але й своєчасність і повноту розрахунків. Вибіркова перевірка показала, що покупці розраховуються в повному обсязі з ТОВ «Екографіка» за отримані роботи, послуги. Термін оплати, обумовлений в договорі не порушується. Порушень за даними перевірки розрахунків з підзвітними особами не виявлено.

За результатами проведеної аудиторської перевірки можна зробити висновки про належний стан організації обліку і контролю дебіторської заборгованості в умовах ТОВ «Екографіка».

Отже, належний облік, аналіз та контроль за станом дебіторської і кредиторської заборгованості сприятимуть ефективному управлінню їх розмірами, строками утворення на підприємстві та посиленню якості контролю за своєчасним здійсненням розрахунків між підприємствами, що підтверджує актуальність обраної теми кваліфікаційної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII «Про господарські товариства» із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Закон України від 16.07.1999 №996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
4. Серединська В.М. Економічний аналіз: Навч. посібник / В.М. Серединська, О.М. Загородна, Р.В. Федорович. – Тернопіль: Видавництво «Астон», 2014. – 624 с.
5. Петряєва З.Ф. Фінансовий аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник / З.Ф. Петряєва. – Харків: ХДЕУ, 2016. – 164 с.
6. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посібник / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2014. – 654 с.
7. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: Навч. посібник / Б.Є. Грабовецький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
8. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. М.Г. Чумаченка. - К.: КНЕУ, 2013. – 540 с.
9. Економічний аналіз: Навч. посібник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. - Житомир: ПП «Рута», 2013. - 680 с.
10. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ: Учеб. пособие / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2018. – 552 с.
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.10.1999 № 237, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99>.

12. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник / Є.В. Мних. – К.: Центр наукової літератури, 2013. – 412 с.
13. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз: Підручник / Ю.С. Цал-Цалко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.
14. Закон України від 16.07.1999 №996-XIV «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
15. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>.
16. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затверджений наказом Міністерство фінансів України від 30.11.1999 №291, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1557-11>.
17. Інструкція із застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій, затверджена наказом Міністерство фінансів України фінансів України від 30.11.1999 № 291 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>.
18. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 № 290, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99>.
19. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

20. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 28.12.2000 № 353, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01>.
21. Спрощений план рахунків бухгалтерського обліку, затверджений наказом Міністерство фінансів України від 19.04.2001 № 186, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0389-01>.
22. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 № 88, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.
23. Загородній А.Г. Бухгалтерський облік. Основи теорії та практики: Підручник / А.Г. Загородній, Г.О. Партин. - Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 280 с.
24. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник / Н.М. Ткаченко. – 7-е вид. доп. і перероб. – К.: Алерта, 2016. – 982 с.
25. Бланк І.А. Фінансовий облік: Підручник / І.А. Бланк . - К.: Центр навчальної літератури, 2016. - 160 с.
26. Організація бухгалтерського обліку: Підручник / За ред. Ф.Ф. Бутинця. - 3-є вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2012. - 592 с.
27. Киян А.В. Облік і контроль розрахунків з постачальниками та підрядниками / А.В. Киян, О.Ф Ярмолюк // Молодий вчений. – Випуск №9(24). – 2015. – С.77-80.
28. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.

29. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
30. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
31. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
32. Білуха Н.Т. Аудит: Підручник / Н.Т. Білуха. – К.: Знання-Пресс, 2050. – 769 с.
33. Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>.
34. Данилевський Ю.А. Аудит: Учеб. пособие / Ю.А. Данилевський, С.М. Шапигузов, Н.А. Ремизов, Е.В. Старовойтова. – М.: ИДФБК-ПРЕСС, 2012. – 544 с.
35. Кулаковська Л.П. Основи аудиту: Навч. посібник / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. – К.: Каравела, 2008. - 504 с.
36. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: Навч. посібник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2001. – 416 с.
37. Терехов А.А. Аудит / А.А. Терехов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 512 с.
38. Хилинский Г.Л. Аудит дебиторско-кредиторской задолженности / Г.Л. Хилинский // Бизнес Украина. – 1994. - № 23. - С. 2-7.
39. Аудит: Учебник для вузов / Под ред. В.И. Подольского. – 2-е изд., доп. и перераб. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 655 с.
40. Аудит: Практическое пособие / Под ред. А. В. Кузьминского. – К.: Учетинформ, 1996. – 283 с.

41. Барышников Н.П. Организация и методика проведения общего аудита / Н.П. Барышников. – 5-е изд., доп. и перераб.– М.: Издательский дом «Филин», 2000. – 656 с.